

Universitetsnytt

FÖR MEDARBETARNA VID STOCKHOLMS UNIVERSITET | JUNI 2018 | NR 3

CAROLINE LECK

På väg till Arktis

swedarp

TEMA:

I UNIVERSITETETS GÖMMOR

Fokus på
Latinamerika

Hälsosam mat
för en hållbar
planet

Ett universitet för livslångt lärande

EN AV NUVARANDE regerings mest använda uttryck för att beskriva sin högskolepolitik är "hela landet, hela livet och hela världen". Universiteten ombads nyligen att till utbildningsdepartementet redogöra för hur man arbetar med ett av dessa nyckeluttryck; "hela livet", eller det livslånga lärandet som det vanligtvis kallas. Här kan Stockholms universitet med gott samvete säga att vi ligger i framkant bland landets lärosäten.

Vad menas då med livslångt lärande, och hur kan man mäta hur väl man främjar det?

Ett sätt är att titta på studentpopulationen. Här utmärker sig Stockholms universitet genom att ha den högsta andelen "icke-traditionella studenter" av alla de stora universiteten i Sverige. Med detta menas studenter som studerar deltid, påbörjat sina studier vid 25 års ålder eller senare, eller gjort ett längre studieuppehåll. Hela 54 procent av universitetets studenter tillhör denna kategori, vilket visar att vi är ett universitet som har väldigt mycket att erbjuda utöver traditionell programutbildning där studenter övergår till universitetet direkt från, eller kort tid efter, gymnasiet studierna.

Är det då något i utbildningsutbudet som gör Stockholms universitet särskilt attraktivt

för livslångt lärande? Ja, universitetets stora utbud av fristående kurser, och andelen studenter som läser fristående kurser är klart större än vid övriga stora universitet. Syftet med de fristående kurserna är mycket varierat. Vissa är tänkta att läsas som breddning eller specialisering inom utbildningsprogram, men en stor del syftar direkt till det livslånga lärandet, till exempel orienteringskurser, kvällskurser, distanskurser, fortbildningskurser och uppdragsutbildningar (inte minst inom lärarutbildningen).

Den stora variationen i de fristående kurserna speglar också bredden i målgruppen. Vissa riktar sig till presumtiva programstudenter, som via till exempel en orienteringskurs kan lockas till vidare högre studier. Andra kurser ges som kompetensutveckling till yrkesverksamma. Åter andra riktar sig till en bred allmänhet och syftar till bildning. Just bildning och kunskapsförmedling har ända sedan Stockholms högskola bildades 1878 varit en central del i högskolans, och sedermera universitetets, verksamhet. Utbudet av fristående kurser är idag något att värna om, och att utveckla för att möta samhällets allt bredare behov av högre utbildning i alla dess former.

Kan vi slå oss till ro och vara nöjda med vårt arbete med det livslånga lärandet? Nej, för det finns motstående intressen, inte minst ekonomiska. Utbudet av fristående kurser har minskat över tid, vilket till delar beror på att universitetets anslag för generella utbildningar minskade under en lång rad år. Det har medfört att vi framför allt har strukit fristående kurser ur utbudet, och behållit programutbildningarna. Även UKÄ:s utbildningsgranskningar har lett till att fristående kurser samlats i program, för att säkra progression och kvalitet i utbildningarna. Men ska regeringens intentioner om ett ytterligare stärkt livslångt lärande kunna förverkligas krävs åter ökade resurser. Vi ser också gärna att de i så fall fördelas fritt, så att vi själva kan välja vilka utbildningar som ska prioriteras, och att vi kan hitta en balans mellan våra olika uppdrag: att utbilda för såväl arbetsmarknadens behov som samhällets bildning.

CLAS HÄTTESTRAND,
prarektor
▶ clas.hattestrand@su.se

FOTO NIKLAS BJÖRLING

Citater

– Jag har inga problem med att gå i fängelse för fildelning av forskning. Jag tycker forskningen ska vara fri.

PAULINE SNOEIJIS LEIJONMALLM, professor i marinekologi, i Biblioteksbladet om att svenska lärosäten sagt upp avtalet med förlaget Elsevier och att Kungliga biblioteket istället rekommenderar att dela artiklar och använda sociala nätverk för forskare.

Innehåll

NYHETER

- 4 Arktisexpedition studerar molnens roll för klimatet
- 5 Dataskyddsförordningen på plats – och anvisningar på gång
- 7 Ny enhetshyra för 2018

PROFILER

- 8 Caroline Leck: Med isbrytare mot Arktis sommarmoln

- 10 Full fart framåt för Latinamerikainstitutet!
- 11 Lyckat ledningsbesök och stort intresse i Latinamerika
- 12 Ensamt om fullständig utbildning i baltiska språk
- 13 Årets miljöarbete har gett positiva resultat
- 14 Universitetets lokaler ses över
- 15 Medarbetarundersökning för hela universitetet

- 16 Inredningsarkitekt från Syrien får hjälp att hitta jobb i Sverige
- 17 "Athena uppmuntrar till god pedagogik"

TEMA: I UNIVERSITETETS GÖMMOR

- 18 Skatter på Spökslottet
- 20 Historisk samling som fortfarande används
- 22 Per Bergström bakom kameralinsen

FORSKNING

- 24 Hälsosam mat för en hållbar planet
- 25 Därför är romance-böcker "värsta sortens skräp"
- 26 NAMN OCH NYTT
- 28 MIN ARBETSPLATS
- 30 IN ENGLISH

Universitetsnytt är tidningen för medarbetarna vid Stockholms universitet. Upplagan är 5 000 exemplar.

ADRESS Samverkansavdelningen, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm

ANSVARIG UTGIVARE Linda Carlsson **REDAKTÖR** Per Larsson

GRAFISK FORM OCH LAYOUT Blomquist & Co **OMSLAGSFOTO** Niklas Björling

OMSLAGSBILD Caroline Leck leder sommarnas Arktisexpedition.

KORREKTUR Marie-Anne Condé

TRYCK DanagårdLITHO, ett miljöcertifierat tryckeri.

ISSN 1103-2375

SYNPUNKTER OCH TIPS? HÖR AV DIG!

REDAKTÖR Per Larsson, per.larsson@su.se, 08-16 44 64.

SKRIBENTER Per Larsson, Karin Tjulin, Elsa Helin, Hanna Hellzén Cramér, Annika Hallman, Jenny Lilliehöök, Stefan Nyman, Helene Komlos Grill, Madeleine Salomon, Maria Leijonhielm, Karolina Pihlblad, Linda Nilsson, Linda Karlsson, Maud Roberts, Henrik Lundström.

Nästa nummer kommer ut i mitten av september. Manusstopp 27 augusti.

Stockholms
universitet

Prålig praktpjäs

Gudinnan med merkuriestav symboliserar handel och bikupan står för flit. Universitetets punschkylare, en meterhög praktpjäs i silver från 1859, har mängder av detaljer. Läs mer om universitetets samlingar och några av föremålen på sidorna 18–22.

FOTO INGMARIE ANDERSSON

Isbrytaren Oden är plattform för expeditionen.

Arktisexpedition studerar molnens roll för klimatet

Hur hänger livet i havet och isen ihop med hur moln bildas i Arktis? Och hur kan det påverka klimatet? Det är temat för en forskningsexpedition till Arktis med den svenska isbrytaren Oden i sommar där Stockholms universitet har en ledande roll.

TEXT ANNIKA HALLMAN | FOTO MICHAEL TJERNSTRÖM OCH ANNA-KARIN LANDIN

DEN GLOBALA UPPVÄRMNINGEN har gjort att Arktis har förlorat stora mängder havsis under sommaren. Hur kommer detta att påverka det arktiska klimatet i framtiden? Kommer isen att fortsätta smälta när havet absorberar mer solstrålning? Eller kan förhållandena bli mer gynnsamma för biologisk aktivitet och molnbildning, vilket istället leder till att havet blir kallare? Det är några frågor som forskarna vill få svar på under sommarens expedition.

– Målet är att bidra med unika mätningar som kommer att ge detaljerad information om grundläggande processer för molnbildning i Arktis. Dessa resultat är nödvändiga för att förstå det arktiska klimatet, dess känslighet

och gensvar för klimatförändringar orsakade av mänskliga aktiviteter, säger Caroline Leck, professor i kemisk meteorologi vid Meteorologiska institutionen, och forskningsledare för expeditionen tillsammans med Patricia Matrai vid Bigelow Laboratory for Ocean Science i USA.

Svensk-amerikansk satsning

Expeditionen Arctic Ocean 2018 är en kombinerad amerikansk och svensk satsning som involverar 40 forskare från hela världen. Avresan mot Nordpolen sker den 20 juli från Helsingborg och den huvudsakliga forskningen ska äga rum vid nittionde breddgraden. Här kommer Oden att lägga till vid

ett tungt isflak och sedan driva fritt i ungefär fem veckor så att forskarna kan samla in prover från havet, isen och luften.

Proverna från havet kommer att samlas in med hjälp av en katamaran och en flytande aerosolkammare. Partiklar och molndroppar i atmosfären runt båten fångas in med bland annat en ballong.

– Genom att dammsuga luften och föra in den i en container kan vi sedan studera dropparnas och partiklarnas mikrofysikaliska egenskaper och kemiska sammansättning. Man kan säga att vi tar med oss de arktiska molnen tillbaka till Sverige, säger Paul Zieger, atmosfärisk fysiker och biträdande lektor vid Institutionen för miljövetenskap och analytisk kemi (ACES).

Nya känsliga instrument

Stockholms universitet har varit involverade i flera expeditioner till Arktis de senaste åren, men en expedition med fokus på aerosoler och moln har inte ägt rum sedan 2008.

– Det som är nytt är att vi kommer att ha nya och mer känsliga instrument med oss och vi kommer att använda oss av andra vetenskapliga metoder som förhoppningsvis ger mer information om havsblubbler, aerosolpartiklar och moln, säger Matt Salter, aerosolfysiker vid ACES. ■

Arctic Ocean 2018

finansieras av Polarforskningssekretariatet, USA:s National Science Foundation och Vetenskapsrådet. Projektet vid Stockholms universitet är ett samarbete mellan Institutionen för miljövetenskap och analytisk kemi samt Meteorologiska institutionen.

► Mer information finns hos Polarforskningssekretariatet: su.se/arcticocean2018

Caroline Leck omgiven av Nils Walberg, Karolina Seigel, Michael Tjernström, John Prytherch, Linn Karlsson, Paul Zieger och Emmy Nilsson. Luisa Ickes, Matt Salter och Julika Zinke saknas på bilden.

Dataskyddsförordningen på plats – och anvisningar på gång

Nu gäller nya dataskyddsförordningen GDPR som innebär hårdare krav på personuppgiftsbehandling. Senast 20 juni kommer utförliga anvisningar om hur lagen ska tillämpas vid universitetet.

TEXT PER LARSSON | ILLUSTRATION CAMILLA BERG/BLOMQUIST & CO

DEN 25 MAJ trädde EU:s nya dataskyddsförordning (GDPR) i kraft. Den innebär skärpta regler för hantering av persondata. För att kunna behandla personuppgifter ska det finnas rättslig grund (se faktaruta). Vidare måste det finnas tillräckliga säkerhetsåtgärder för att skydda uppgifterna. Registrerade har även rätt att få information om vilka personuppgifter om dem som behandlas.

Inom universitetet har det under våren varit en febril verksamhet för att säkerställa att verksamheten lever upp till de nya kraven. Universitetets informationssäkerhetschef Benita Falenius har, tillsammans med GDPR-projektets medlemmar, besökt samtliga institutioner/motiv för att inventera vilken personuppgiftsbehandling som görs och vilka system som används. Därutöver har de deltagit i informationsträffar om GDPR vid institutioner och i olika nätverk inom universitetet. Benita Falenius ansvarar även för att besvara frågor på den funktionsadress som finns. Dagligen kommer där in 3–4 frågor som rör en bredd av ämnen (Några frågor och svar finns nedan.)

I mitten av maj, när denna artikel skrevs, hade nästan samtliga institutioner och förvaltningsavdelningar gjort en registerförteckning, där man listat hur personuppgifter behandlas och för vilka ändamål*.

– Det här resultatet skapar en bra grund för det vidare arbetet med GDPR, säger Benita Falenius.

Dataskyddsombud och nytt råd

Rector har utsett dataskyddsombud, vilket krävs enligt GDPR. Ombudet ska säkra att det finns laglig grund för personuppgiftsbehandling, att nödvändiga säkerhetsåtgärder vidtas så att allt sker på ett säkert sätt samt

att risken för personuppgiftsincidenter minimeras. Dataskyddsombud är Benita Falenius vid IT-avdelningen. Hon ansvarar bland annat för att säkerställa universitetets IT-stöd och rutiner för efterlevnad av förordningen, ge råd kring hur personuppgifter ska behandlas, övervaka dataskyddsförordningens efterlevnad samt samarbeta med tillsynsmyndigheten Datainspektionen.

Rector beslutade samtidigt att inrätta ett råd för dataskydd. Benita Falenius har i uppdrag att, efter samråd med projektgruppen för GDPR, ta fram ett beslutsunderlag kring hur rådet ska utformas.

Rättslig grund för personuppgiftsbehandling

I likhet med vad som gällde under Personuppgiftslagen PuL finns flera olika rättsliga grunder för att behandla personuppgifter. De vanligaste som sannolikt kommer ifråga inom ramen för universitetets verksamhet är "myndighetsutövning", "allmänintresse" eller i vissa fall "samtycke" (det är begränsat för myndigheter att använda samtycke enligt GDPR). När det gäller grunden allmänintresse är det till skillnad mot tidigare EU eller den svenska riksdagen som reglerar vilka tvingande allmänintressen som får ligga till grund för en viss personuppgiftsbehandling. Det är alltså inte längre myndigheten som själv avgör detta inom ramen för en egen intresseavvägning.

Anvisningar senast 20 juni

Nästa stora steg i arbetet med GDPR vid universitetet är anvisningarna om hur lagen ska tillämpas i verksamheten. Anvisningarna kommer att vara publicerade på www.su.se. Där kan du läsa vad som gäller om till exempel gallring av handlingar, lagring i molntjänster och personuppgifter på webben etc.

Universitetets IT-arkivarie Margareta Ödmark har tillsammans med sin avdelningschef Göran Rydeberg tagit fram bland annat riktlinjer för gallring av handlingar. I anvisningarna ska detta förtydligas, men båda betonar att det ännu är för tidigt att säga exakt hur den rättsliga tolkningen av GDPR blir i förhållande till arkivlagen. Begrepp som "allmänt intresse" och "arkivändamål" behöver tolkas av EU-domstol och andra rättsinstanser bland medlemsstaterna – och det kan ta tid.

– Mycket är ännu inte på plats. Det kommer att ta tid för saker att sätta sig. Enligt GDPR får vi lagra personuppgifter, om rättslig grund finns, men vi ska inte slentrianmässigt spara personuppgifter som inte längre behövs, till exempel om allergier och kostpreferenser. Vi måste hela tiden tänka på vad det är för ändamål och kunna motivera detta.

Vad säger då Benita Falenius till de som inte hann bli färdiga med allt kring GDPR till den 25 maj?

– De kan vara lugna. Allt kommer inte att vara klart när förordningen träder i kraft, men det måste finnas en plan för hur arbetet vid Stockholms universitet ska fortskrida. Genom att universitetet gjort registerförteckningen och förberett på andra sätt bör vi ligga bra till.

Göran Rydeberg betonar att förutsättningar heller inte finns för att allt ska vara klart. Den svenska lagstiftningen är inte klar och det finns inte rättspraxis att falla tillbaka på.

► Samlad information om universitetets arbete med GDPR finns på su.se/gdpr. På adressen gdpr@su.se kan du även få svar på dina frågor.

* *Prefekt/avdelningschef är ansvarig för att registerförteckning finns och att alla medarbetare är medvetna om hur personuppgifter hanteras, till exempel inom ett forskningsprojekt där personuppgifter behandlas.*

Några frågor och svar:

Krävs samtycke av medarbetare vid universitetet? Nej, i normalfallet behövs det inte.

Omfattas personuppgifter i den egna datorn av GDPR? Ja. (Att lagra personuppgifter på den egna hårddisken är generellt olämpligt, då datorn riskerar att stjälas eller uppgifterna förloras på annat sätt.)

Omfattas en forskargrups webbplats som ligger utanför SU-domänen? Ja.

► Skicka dina frågor till gdpr@su.se så får du svar!

Ny sida med guider och filmer

FOTO UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

NU BLIR DET ENKLARE för användarna att hitta bibliotekets guider och filmresurser via en ny sida som samlar allt på samma ställe. Guide-sidan är ett led i bibliotekets satsning på digitala läresurser för ökad tillgänglighet och flexibilitet, och vänder sig främst till studenter, men även till lärare och forskare. Guiderna behandlar allt från vad man som ny student vid universitetet kan tänkas behöva, till tips för den som skriver uppsats om hur man söker vetenskapliga artiklar, hur man värderar källor och hanterar referenser. Sidan kommer att växa och utvecklas i takt med behoven.

- Skicka gärna synpunkter och förslag till kursbokning@sub.su.se.
www.su.se/biblioteket/guider

Fler antagna till internationella masterprogram

TILL HÖSTTERMINEN 2018 var det något färre som sökte till de internationella masterprogrammen jämfört med året innan. Däremot ökade antalet antagna med cirka 35 procent. En av förklaringarna är att antalet behöriga sökande ökade. Det var också fler som sökte Stockholms universitet i första hand. Flest antagna har masterprogrammen som ges på Institutionen för data- och systemvetenskap. Flest reserver är det till program inom företagsekonomi, nationalekonomi, juridik och internationell och jämförande pedagogik. Ungefär en tredjedel av de antagna är avgiftsskyldiga studenter.

Rättelse

PÅ SIDAN 3 i förra numret hade vi ett foto från en paneldiskussion vid Hållbarhetsforum i Aula Magna om mat och hållbarhet. Vi glömde tyvärr att namnge en av personerna på bilden. Det var Matti Leino (längst till vänster på bilden) som är forskare vid Institutionen för arkeologi och antikens kultur och dessutom ledamot i Kålrötsakademien, som främjar den svenska matens kulturarv.

Universitetet nöjer sig i år med att anordna mingel för samverkansparter.

FOTO ANNA-KARIN LANDIN

Universitetet i Almedalen 2018

STOCKHOLMS UNIVERSITETS MEDVERKAN i Almedalsveckan är i år något justerad jämfört med tidigare. Universitetsledningen medverkar efter inbjudan hos andra aktörer och ordnar ett mingel för samverkansparter och övriga intressenter. Institutioner och centra arrangerar program enligt eget beslut och enskilda forskare medverkar efter intresse i andras arrangemang. Däremot kommer universitetet centralt inte arrangera några egna, öppna seminarier, efter bedömningen att Almedalsveckan 2018 i hög grad kommer att kännetecknas av valrörelsens upptakt, högt medialt brus och fokus på valfrågor med tonvikt på opinionsbildning

snarare än kunskapssamtal.

Förra året deltog universitetets forskare och ledning i närmare 40 olika seminarier under veckan. Är du eller någon av dina kollegor en av dem i år? Kanske planerar ni rent av att ordna egna aktiviteter? Hör i så fall av dig till Karin Davéus vid Samverkansavdelningen på karin.daveus@su.se så era insatser kan kommuniceras ut i våra gemensamma kommunikationskanaler.

Redan nu kan ni tagga evenemang eller artiklar i Polopoly med #Almedalsevenemang eller #Almedalsartiklar så att de syns i respektive lista på su.se/almedalen.

STEFAN NYMAN

Rapport kartlägger internationella forskningssamarbeten

DEN NYA INTERNA rapporten "Analysis of International Research Collaborations at Stockholm University" kartlägger internationella samarbeten vid Stockholms universitet genom att titta på vetenskapliga sampublicationer. Även om det inte är en direkt indikator är analys av sampublicationer ett av de vanliga sätten att kartlägga resultatet av internationella samarbeten. Tillsammans med andra uppgifter erbjuder analysen också ledtrådar om vilka faktorer som kan främja internationella samarbeten och sampublicationer.

Publiceringsdata har också kartlagts tillsammans med information från Stockholms universitets forskningsdatabas om externt finansierade internationella forskningssamarbeten och postdoc-destinationer för Stockholms universitets forskare.

Rapporten är en av flera studier skrivna som bakgrundsmaterial för Stockholms universitets kommande strategi för fortsatt internationalisering 2019–22. Tillsammans med andra rapporter ger den information om internationalisering och möjliga sätt att öka internationella samarbeten vid universitetet. Dessutom visar studien aktuell data över internationella kontakter och samarbeten,

t.ex. genom att peka på potentiella strategiska partneruniversitet i olika länder.

Studien visar bland annat att antalet internationella sampublicationer vid Stockholms universitet ökar ständigt, idag är antalet över 70 procent och att internationella sampublicationer är vanliga inom naturvetenskapliga publikationer (mer än 75 procent). De vanligaste samarbetsländerna är de som har den högsta publikationsgraden i världen: USA, Storbritannien och Tyskland. Det finns vidare några exceptionellt starka specifika kopplingar mellan vissa institutioner och länder som ofta är resultatet av internationella rekryteringar.

Enligt "Highly Cited Papers" är universitetets starkaste forskningsområden fysik, astronomi, kemi, miljövetenskap och geovetenskap inom naturvetenskap. Inom samhällsvetenskap är det åldrandeforskning, psykologi, stressforskning och sociologi. Humaniora är underrepresenterade i publikationer som gäller dessa.

Antalet högt citerade publikationer vid universitetet är nästan uteslutande resultatet av internationella samarbeten

HELENE KOMLOS GRILL

FOTO NIKLAS BJÖRLING

Med enhetshyran är det samma pris per kvadratmeter oavsett vilken typ av lokal man nyttjar.

Ny enhetshyra för 2018

DEN 1 JANUARI 2017 infördes enhetshyra vid Stockholms universitet. Med enhetshyran betalar alla som hyr lokaler vid universitetet samma pris per kvadratmeter oavsett vilken typ av lokal man nyttjar. Syftet med det nya systemet med enhetshyra är framför allt att solidariskt dela på kostnader för att möjliggöra ny- och ombyggnationer av stora projekt där byggandet av Albano är ett exempel.

Enhetshyran för år 2018, som är fastställd av universitetsstyrelsen, är 3 659 kronor per kvadratmeter. I enhetshyran för lokaler inom Stockholms universitet ingår förutom hyreskostnader gentemot fastighetsägaren och kostnader för fastighetsdrift, såsom bevakning och sophämtning, mediakostnader som till exempel elektricitet, värme och kyla.

Vad beror höjningen på?

Ökningen av årets enhetshyra från 2017 års nivå (3 503 kr/kvm) till 2018 års nivå (3 659 kr/kvm), det vill säga cirka 4,3 procent beror främst på färdigställande av flera större lokalprojekt under år 2017, till exempel den omfattande ombyggnationen för speciallab i Arrheniuslaboratorierna, indexuppräknning av befintliga hyreskontrakt enligt konsumentprisindex (KPI) samt omförhandlingar av äldre kontrakt med marknadsanpassning av hyran. Höjningen beror även på ökade mediakostnader och fler antal kvadratmeter med vakanta lokaler än vad som budgeteras samt nya kontrakt som tillkommit.

LINDA NILSSON

Nya bostäder i Kräftriket

I MARS var det inflyttning i 14 nya student- och gästforskarbostäder i fastigheten Hovbeslaget i Kräftriket. Fastigheten färdigställdes år 1912 åt Veterinärhögskolan. Här fanns då föreläsningssalar, lärarrum och personalbostäder. Fastigheten är nu renoverad och anpassad för bostäder avsedda för internationella studenter och forskare. Fastigheten hyrs ut av Sektionen för bostadsförsörjning vid Fastighetsavdelningen. Här finns mindre kollektivboenden, studiolägenheter samt lägenheter med 2–3 rum och kök. Flera av bostäderna är fullt tillgänglighetsanpassade.

Hovbeslaget är den fjärde fastigheten på universitetsområdet som under det senaste året byggts om till bostäder. Förra våren färdigställdes fastigheterna Grindstugan och Trädgårdsvillan i Frescati Hage som nu hyrs ut som VIP-bostäder till gästforskare. Senare samma år började även Konsulentvillan vid Frescati Backe att hyras ut som gästforskarbostäder.

– Dessa bostäder lägger grunden för

planeringen av fortsatt framtida utveckling av student- och forskarbostäder i Kräftriket och Frescati hage i och med färdigställandet av Albano. Tillskotten av bostäder med denna höga kvalitet och detta fina läge hoppas vi ska bidra till att ytterligare attrahera internationella studenter och forskare att komma till Stockholms universitet, säger fastighetschef Lena Lundqvist.

LINDA NILSSON

Valkompassen guidar dig inför valet

GENOM ATT BESVARA 25 politiska sakfrågor (alla med tillhörande informationsvideo) får du reda på vilket parti som du sympatiserar mest med. Enligt TT talar den inte om hur användaren ska rösta, men pekar ut åt vilket håll intresset kan riktas. Valkompassen har tagits fram av TT i samarbete med Tommy Möller, professor i statsvetenskap, och Christer Isaksson, författare och journalist. Detta är femte gången som de gör en valkompass tillsammans sedan 2002. Under valrörelsen kommer valkompassen att uppdateras kontinuerligt när nya sakfrågor blir aktuella.

Kampanj för vetenskap

FOTO PER LARSSON

POLITIKER SOM lutar sig mot vetenskap skapar bättre politiska förslag. Det är grundtanken bakom kampanjen #HurVetDudet som ett antal organisationer och lärosäten står bakom. Den 14 maj startade kampanjen. Bland talarna på Norrmalmstorg fanns filosofiprofessor Åsa Wikforss.

Universitetets kärnvärden – vad tycker du?

SOM UNIVERSITETSNYTT tidigare berättat tar Stockholms universitet i år fram nya centrala strategier för perioden 2019–2022 och deltar i det sammanhanget i ett internationellt pilotprojekt kring akademiska kärnvärden, Living Values.

Värdefrågorna diskuteras därför under våren på institutioner och förvaltningsavdelningar. Rektor har även via e-post inbjudit alla medarbetare och studentkåren att medverka i diskussionen kring kärnvärdena. Brevlådan karnvarden@su.se är öppen till 30 juni.

– Jag hoppas att pilotprojektet ska bidra till att de akademiska kärnvärdena blir en ännu mer levande del av vår strategi och att de genomsyrar vår kultur som universitet, säger rektor Astrid Söderbergh Widding.

► Se vidare su.se/strategier för mer information om strategier och kärnvärden.

Med isbrytare mot Arktis sommarmoln

Från is till vatten till moln – i sommar leder Caroline Leck en forskningsexpedition med isbrytaren Oden till Arktis och de låga molnen över isen. Sockerarter bildade av bakterier och isalger är den viktigaste pusselbiten. Spaningen efter dem började i ett elektronmikroskop en sommar för tjugo år sedan.

Caroline Leck

Gör: Professor i kemisk meteorologi. I sommar leder jag forskningsexpeditionen Arctic Ocean 2018 – MOCCA till hög-Arktis med isbrytaren Oden.

Bor: I Gamla stan vid Stortorget. Så jag har prima utsikt för att följa alla turerna runt Svenska Akademien.

Familj: Man och en dotter på 14 år.

Senast lästa bok: *Prime Suspect* av Lynda La Plante. Den är väl mer känd som TV-serie där Helen Mirren spelar kriminalkommissarie Jane Tennison.

Hon är en kvinna på en manlig arena precis som jag, och det är intressant att se de manliga strukturerna och spelet kring dem. Det är inte så många kvinnor som blir professorer, eller som har ledarroller ombord på en isbrytare. Så länge man är ung, mild och inte ställer krav går det bra, men när man blir äldre och tar en ledande befattning märks det att man inte har brödraskapets beskydd.

Smultronställe på universitetet: Det är kanske inget smultronställe, men nyrenoverade Bloms hus är väldigt fint. Jag var där inne och tittade och det är vackert med tapeterna och färgerna och all konst. Annars säger jag parkerna här uppe.

Det gör jag en ledig dag: Då åker jag till vårt lantställe i skärgården, och där sitter jag på bryggan i solen och tittar ut över vattenytan på ejdrar och svanar som simmar.

– **VI VILL FÖRSÖKA** se in i framtidens klimat. Moln är en viktig komponent när man gör klimatmodeller, och det är något vi har bristande kunskap om. Det finns verktyg för att försöka förstå hur moln bildas, och ett sätt är att göra experiment i en molnkammare i ett laboratorium. Man gör konstgjorda moln byggda på antaganden. Ett annat sätt är att göra fältstudier, som vi nu ska göra i hög-Arktis. Att studera molnen i verkligheten är att föredra, men det är utmanande, speciellt på en plats så långt från land, säger Caroline Leck.

Moln påverkar klimatet på många sätt. Om molnens täthet, hur vita de är, förändras påverkar det hur mycket av solljuset som reflekteras bort. Molnen spelar en central roll för det arktiska klimatet genom att reglera energiflöden vid ytan, som påverkar hur havsisen fryser och smälter. Första steget är att förstå mer om hur molnen bildas.

Genombrott med partikel

Fuktigheten i luften måste fastna på något för att kunna täta ihop sig och bli moln. Denna lilla partikel som är luftburen kallas en aerosol och är endast cirka en tusendels mm stor. Det var prover med aerosoler från Arktis som förbryllade Caroline och kollegan Keith Bigg sommaren 1996.

– Vi satt hela sommaren och tittade på partiklar, för i proverna fanns partiklar vi aldrig hade sett förut. Vi gick från labbet till biblioteket och slog i böcker och tidskrifter och försökte förstå och känna igen de där partiklarna – vad de kunde vara. Till sist hittade vi en bild på vår partikel i en artikel i *Nature*, och vi förstod att det var en sockerart. Det blev genombrottet. Vi kom in i en helt ny värld när vi förstod att sockerarterna i ytskiktet av vattnet i Arktis spelade en roll för molnbildningen, säger Caroline.

– Mitt intresse för forskning bottenar i nyfikenhet. Jag tycker om att börja med ett vitt oskrivet blad och sedan fylla det med kunskap. Att tolka mätningar förutsättningslöst.

Bubblor med biomaterial

I Arktis kommer aerosolerna ur små råkar, partier med öppet vatten mellan isarna. Där virvlar det upp bubblor med biomaterial – ett socker, som bildats av isalger och bakterier. Det är dessa små partiklar som är källan till de arktiska molnen. Caroline Leck och hennes kollegor försöker förstå processen när molnen bildas. Vad händer när isen smälter? När det blir mer ytvatten? För att förstå hur det mikrobiologiska livet i havet reagerar på förändringar i samspelet med solljus och näringsämnen behöver meteorologerna samarbeta med marinbiologer. På expeditionen finns 40 forskare från hela världen med, verksamma inom olika specialområden.

Isbrytaren Oden kommer att stäva norrut från Svalbard i lite mer än en vecka. Vid 90:de breddgraden kommer hon att förtöjas vid ett isflak för att driva söderut med det i fem veckor.

– Det är fantastiskt vackert där. Det är en oändlighet av nyanser i grått, vitt och turkosblått där människan bara är som gäst. Det blir femte gången jag är uppe i Arktis, och det är en plats som gjort stora intryck på mig. En gång tältade vi i en vecka på ett isflak. Isbrytaren hade andra uppdrag och behövde fara iväg, och vi var ensamma på isen. Jag kände mig totalt ett med elementen. Jag hade faktiskt kunnat dö där och då, jag kände mig så komplett.

Det gäller att hitta ett tillräckligt stort isflak, kanske tre gånger åtta kilometer. Isflaket blir

» Jag kände mig totalt ett med elementen. Jag hade faktiskt kunnat dö där och då, jag kände mig så komplett.

expeditionens hem under de fem veckorna, där de kommer att placera ut mycket dyrbar forskningsutrustning, så isflaket behöver också vara stabilt och inte gå sönder. Att utrustning till expeditioner kostar pengar, som inte alltid matchas av forskningsanslagen, är ett problem, säger Caroline.

– Det är svårt att få ihop pengar till experimentell forskning. Idag får man lika stora anslag till teoretisk forskning och experimentell, trots att det blir stora utgifter för utrustning och material. Och omkostnaderna för lönerna drar iväg.

Glädje i att undervisa

Att det blev just kemisk meteorologi och Stockholms universitet säger Caroline beror på tillfälligheternas spel. Intresset för naturvetenskap och miljö har alltid funnits, men första yrkesbanan var som gymnasielärare. Under utbildningen ställdes Carolines kurs i analytisk kemi in, och när hon besviken fick beskedet om detta gick, en annan lärare förbi som sa: kom till min kurs i vattenkemi istället. Efter examen undervisade hon på Blackebergs gymnasium och trivdes med det, men höll hela tiden kontakten med Meteorologiska institutionen. Och så fick hon som 22-åring ett erbjudande om en doktorandplats. Glädjen i att undervisa finns kvar.

– Jag tycker väldigt mycket om att undervisa. Visst tar det tid, men kontakten med studenterna är fantastisk. Jag blir ofta väldigt imponerad av studenterna. Man ser hur de tar till sig kunskap, att de tycker om kunskap. Just nu undervisar jag en grupp i biokemiska kretslopp som är helt fantastisk med sin glädje och sin kompetens.

Arktis är världens renaste plats, sett till frånvaro av luftföroreningar, och expeditionen i sommar är noga planerad för att själva klara sig utan förorenande förbränningsmotorer. Samtidigt är det den plats på jorden där klimatförändringarna märks snabbast, och trots larmrapporter tar det tid för de globala politiska krafterna att enas.

– Jag tror dels att det är graden av komplexitet i klimatfrågan, dels att det handlar om oförmågan hos forskare och politiker att kommunicera med varandra. Därför är god forskningskommunikation så väldigt viktigt. Det är svårt när den vetenskapliga gräskalan blir något förenklat i svart och vitt. Jag tror att vi behöver bra vetenskapsjournalistik för att kunna föra en dialog mellan forskning och politik, säger Caroline Leck. ■

Andres Rivarola i institutets biblioteket, som har den största samlingen i Norden av litteratur om Latinamerika.

Full fart framåt för Latinamerikainstitutet!

*Väldiga naturtillgångar, korruption, genusmedvetande, våld, minskad fattigdom, mänskliga rättigheter...
Intresset för den mångfasetterade världsdelen ökar i både Europa och i USA, men allra mest i Kina.*

TEXT MARIA LEIJONHJELM | FOTO NIKLAS BJÖRLING

– **VI HAR VIND** i seglen, konstaterar Andres Rivarola, lektor och föreståndare för Latinamerikainstitutet vid Stockholm universitet.

När Latinamerikanska institutet bildades i början av 1950-talet föll det sig naturligt att det var en del av Handelshögskolan. Det svenska näringslivet hade sedan länge intresserat sig för kontinenten, som till skillnad från andra världsdelen inte var inmutad av kolonialmakterna.

Sedan 1977 hör institutet till Stockholms universitet. Den växande verksamheten står på fyra ben: Forskning, utbildning, information och dokumentation.

Andres Rivarola tar emot i biblioteket, institutets hjärtpunkt.

Med sina mer än 50 000 volymer, som alla på ett eller annat sätt behandlar Latinamerika ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv, är

samlingen den största i Norden.

Det är här, i ett öppet utrymme mellan de välfyllda bokhyllorna, som institutet håller sina återkommande öppna föreläsningar med teman som fredsprocessen i Colombia, Kuba med och efter Castro, Mexiko mot Trump och Haitis framtid.

I dag har institutet tio anställda och 25 anslutna forskare samt en rad samarbetspartner från andra europeiska och latinamerikanska universitet.

Internationell satsning

Till skillnad från de flesta lärosäten som erbjuder Latinamerikastudier, finns vid Stockholms universitet möjlighet att gå ett helt program, både på grund- och avancerad nivå. 2001 fanns ungefär tio sökanden till masterprogrammet, i år är de fem gånger så

många. Studier på grundnivå följer samma uppåtgående kurva och en allt större andel av studenterna kommer från andra länder.

– De senaste åren har vi satsat internationellt, bland annat är nu kursinformationen på hemsidan på engelska, säger Andres Rivarola. Förhoppningsvis kommer vi i framtiden också ha studenter från Kina, där intresset för Latinamerika snabbt ökar.

En del av internationaliseringen är institutionaliseringen och fördjupningen av ett redan existerande samarbete mellan nordiska universitet med Stockholms universitet som bas.

En sådan koppling mellan de nordiska länderna fanns på 60- och 70-talen, men försvagades under de två följande decennierna.

– På 60-talet kom initiativet från staten, den här gången kommer det från forskarvärlden, säger Andres Rivarola. Självklart vill vi locka både politiker och näringsliv att stödja vår verksamhet.

Om allt går som planerat kommer Latinamerikainstitutet inom kort få ett tillägg till sitt namn: *Nordiska* Latinamerikainstitutet. Än större blir den internationella konkurrenskraften om institutet tillsammans med Salamancauniversitetet i Spanien och Sorbonne Nouvelle i Frankrike, via ett Erasmus Mundus Joint Master degree, kommer kunna erbjuda studenter från hela världen en unik och prestigefylld utbildning.

– Vi väntar spännt på EU-kommissionens beslut, säger Andres Rivarola. Erfarenheten har lärt mig att inte ta ut något i förväg, men vi borde ha stora chanser. ■

Lyckat ledningsbesök och stort intresse i Latinamerika

Under våren har Stockholms universitet haft särskilt fokus på Latinamerika. Ledningsbesök till flera länder i regionen och rekryteringsaktiviteter har arrangerats för att skapa kontakter, vidareutveckla relationer, möta studenter och lära mer för fortsatt samarbete.

REKTORS DELEGATION med Astrid Söderbergh Widding i spetsen besökte Argentina, Chile och Brasilien, medan prorektor Clas Hätttestrand besökte Mexiko och Peru. På programmet stod besök hos etablerade och nya partneruniversitet samt möten med forskningsfinansiärer och stipendieorganisationer. I Mexiko och Colombia arrangerades aktiviteter för att rekrytera internationella studenter. Dessutom har alumnträffar och aktiviteter i samarbete med svenska ambassaden hållits.

Seminarier, rekrytering och partneruniversitet

I Mexico City deltog prorektor i ett seminarium om hållbara storstäder som organiserades av Sveriges ambassad i Mexiko och Stockholms universitet, och rektor var inbjuden talare vid FAUBAI – Brazilian Association for International Education konferens i Rio de Janeiro på temat ”Internationalisering och forskning: utmaningar och strategier”.

Besök har gjorts på University of Buenos Aires och Universidad Nacional de San Martín i Argentina, Universidad Federal Fluminense i Brasilien, Universidad Autónoma de Chile, Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto Tecnológico Autónomo de México,

Universidad Nacional Mayor de San Marcos i Mexiko, Pontificia Universidad Católica del Perú och Universidad Nacional de Ingeniería i Peru.

Rektorsdelegationen träffade även forskningsfinansiärer på CONICET, motsvarande Vetenskapsrådet, och Centro Cultural Ricardo Rojas samt utbildningsdepartementet i Argentina, South American Institute of Resilience and Sustainability Studies från Uruguay och det chilenska vetenskapsrådet CONICYT. Syftet har varit att träffa samarbetsparter vid befintliga partneruniversitet och utveckla nya. Prorektorsdelegationen träffade i sin tur CONICET i Mexiko och mexikanska centralbanken för att diskutera studiefinansiering för doktorander och studenter.

I Mexiko och Colombia arrangerades rekryteringsaktiviteter för att möta studenter som önskar komma till Stockholms universitet för att studera. Intresset i både Mexico City och Bogotá var stort och köerna till Stockholms universitets monter var långa. I Mexico City, Bogotá och Lima arrangerades också alumnmöten, bland annat i samarbete med ambassaderna.

Besöken föregicks av en studie som en arbetsgrupp vid universitetet hade samman-

ställt som underlag för beslut om hur universitetet kan utveckla sina relationer med regionen inom forskning, utbildning och samverkan inklusive rekrytering. Studien ger en överblick av universitet i Latinamerika, och av vilka samarbetsprojekt Sverige och Stockholms universitet har i länderna i regionen.

SU:s Latinamerikaforum

I samband med regionstudien och besöket i Latinamerika har Stockholms universitet startat ett Latinamerikaforum som är öppet för alla medarbetare, SULAF. Forumet träffas två gånger om året.

Medarbetare kan anmäla sig till SULAF på www.su.se/internationalisering för att få mer information om lärosätets kontakter med regionen. Latinamerikainstitutet vid Stockholms universitet är sammankallande för forumet genom sin föreståndare Andres Rivarola.

HELENE KOMLOS GRILL

- Rapporter, en film om SU-forskning med fokus på Latinamerika och mer information om internationaliseringsarbetet vid Stockholms universitet finns på www.su.se/internationalisering

FOTO TINA LARSSON

Ambassadör Annika Thunborg, Nobelpristagare Mario Molina och prorektor Claes Hätttestrand.

FOTO FAUBAI

Rektor Astrid Söderbergh Widding vid en presentation på konferens i Brasilien.

Jenny Larsson innehar professuren i baltiska språk. Ett av hennes forskningsområden är baltisk mytologi.

Stockholm ensamt i Skandinavien med fullständig utbildning i baltiska språk

I år firar de baltiska staterna 100 år av självständighet. Avdelningen för baltiska språk uppmärksammar detta och startar i höst även distanskurser

TEXT MADELEINE SALOMON | FOTO NIKLAS BJÖRLING

RELATIONERNA MELLAN Sverige och Baltikum går långt tillbaka i historien, inte minst under perioden 1561–1721 då Livland, det som omfattade Estland och Lettland, formellt tillhörde Sverige. Under andra världskrigets slutskede skedde också en stor flyktingvåg, då ungefär 50 000 ester, letter och litauer tog sig till Sverige. När de baltiska staterna sedan återvann sin frihet från det forna Sovjetunionen 1991, bidrog Sverige med stora insatser för att stärka ländernas suveränitet och demokratiska samhällsordning, liksom att utveckla och organisera viktiga samhällsfunktioner.

Men trots de goda förbindelserna mellan våra länder och det faktum att vi är grannar så framhävs sällan vår gemensamma historia.

Stockholm universitet är det enda universitet i hela Skandinavien som erbjuder en fullständig utbildning i baltiska språk, säger Jenny Larsson, professor vid Avdelningen för baltiska språk på Institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska.

Distanskurser till hösten

Universitetet har också ett uppdrag från regeringen att varje år tillhandahålla undervisning i lettiska och litauiska, så kallade uppdragsämnen. Idag finns cirka 70 inskrivna studenter vid Avdelningen för baltiska språk, en siffra som ökar då universitetet inför höstterminen öppnar distanskurser på nätet.

– Vi har haft uppemot 100 anmälningar från hela landet till våra onlinekurser.

Anledningen till att populariteten för ämnena ökat tror hon beror på att det finns ett stort affärsutbyte mellan länderna.

– Vi har studenter som vill starta företag i Baltikum.

Jenny Larsson förklarar att man velat öppna upp och bredda studentrekryteringen. Än så länge är nätkurserna en provverksamhet dit endast svenska studenter har sökt. Men på sikt hoppas hon att även studenter från andra länder ska hitta till kurserna.

Baltiska språk är ett forskningsintensivt

område och under de senaste fyra åren har man haft fyra disputationer. För närvarande är två doktorander inskrivna, en från Tyskland och en från Danmark.

– Den ena doktoranden ägnar sig åt flerspråkighetsforskning och tittar på hur språkbevaringen ser ut hos litauiska immigranter i Sverige. Vår andra doktorand forskar inom språkhistoria och arbetar med ett projekt där han tittar på hur det lettiska språkets system utvecklats över tid.

Jubileumsföreläsningar

Att de baltiska staterna firar hundra år har självklart inte gått universitetet förbi och avdelningen har haft både jubileumsföreläsningar och firande med tårter.

– Jubileumsföreläsningarna handlade bland annat om de baltiska studiernas historia i Sverige. Redan 1939 började dåvarande Stockholms Högskola att undervisa i lettiska och litauiska och 1970 fick man en professur, säger Jenny Larsson, som under firandet höll en föreläsning om baltisk mytologi.

– Den baltiska mytologin påminner mycket om den nordiska men är relativt outforskad, säger hon och berättar att man under föreläsningarna hade officiell representation från de tre baltiska nationerna genom deras ambassadörer. ■

Årets miljöarbete har gett positiva resultat

Miljörådets uppföljning av universitetets arbete med miljöpåverkan visar att den negativa miljöpåverkan har minskat och den positiva ökat under 2017.

TEXT JENNY LILLIEHÖÖK

ENLIGT UNIVERSITETETS MILJÖPOLICY ska verksamheten genomföra åtgärder för att minska användningen av naturresurser och utsläppen till luft, mark och vatten. I jämförelse med år 2016 visar miljörådets uppföljning att universitetet bland annat har minskat energianvändningen, användningen av kopieringspapper samt förbättrat källsorteringen. Energianvändningen har minskat med nästan 1 500 kWh per årsarbetskraft. Mängden köpta kopieringspapper har minskat med cirka 370 A4-ark per årsarbetskraft. Mängden återvunna plastförpackningar har ökat med 0,5 kg och mängden hushållsavfall har minskat med 17 kg – även här mätt per årsarbetskraft. Uppföljningen visar att arbetet med att minska klimatpåverkan från tjänsteresor har givit viss effekt. Mängden utsläpp av koldioxid från taxiresor och resor med egen bil har minskat med 1,1 kg per årsarbetskraft. När det gäller tågresor har dessa ökat. Denna ökning av tågresor har inneburit 215 000 kilometer men bara 1,4 kg utsläpp av koldioxid. Därför är tjänsteresor med tåg att föredra ur miljöhänsyn.

Energibesparande åtgärder

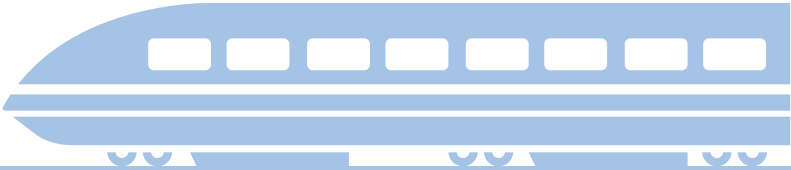
Att universitetet förbättrar sin miljöprestanda är till stor del institutionernas och avdelningarna förtjänst. Under året har de arbetat med att genomföra olika energi-

bepasparande åtgärder. De har bland annat bytt ut ljuskällorna och börjat använda LED-lampor i skrivbordsarmatur samt ställt energikrav vid inköp av vitvaror och IT-produkter. Vidare har de genomfört interna informationsinsatser för att öka medvetenheten om rutiner för energibesparing. När det gäller materialanvändning har de sista individuella skrivarna tagits bort och inloggning införts för utskrifter. En del har infört policy om hur man ska resa lokalt, det vill säga åka kollektivt eller cykla i första hand och resa med taxi eller hyrbil i andra hand. På några håll har även beslut tagits att resor till exempelvis Göteborg och Lund ska göras med tåg.

Fler flygresor och ökade koldioxidutsläpp

Till skillnad från tågresor medför ett ökat antal flygresor en mycket större klimatpåverkan. Under 2017 har universitetets flygresor med sträckor under 50 mil ökat med cirka 14 procent och sträckor över 50 mil har ökat med 10 procent. Detta har inneburit ökat utsläpp av koldioxid med cirka 64 kg per årsarbetskraft, vilket motsvarar cirka 7 procent ökning i jämförelse med föregående år. Merparten av medarbetarnas tjänsteresor med flyg gjordes till utrikes destinationer. Ökningen kan delvis bero på universitetets pågående internationaliseringsarbete. Det kan även delvis bero på eventuella felaktigheter i föregående års redovisning av utsläpp för flygresor.

Universitetet är inte ensamt om att öka antalet flygresor. I Naturvårdsverkets redovisning framkommer att myndigheter tillhörande Utbildningsdepartementet har störst utsläpp av koldioxid från flygresor med över 50 mil och att de fortsätter att öka. I universitetets fortsatta miljöarbete ser miljörådet över möjligheterna att minska tjänsteresors klimatpåverkan. ■

Miljöstatistik per årsarbetskraft	År 2017	År 2016
Använd energi i kWh	11 294	12 740
Antal köpta A4-ark kopieringspapper	3 369	3 736
Antal kg sorterat hushållsavfall	79	96
Antal kg utsläpp av koldioxid från flygresor	928	863

Miljöarbetet efter fyra års miljöcertifiering

EFTER FYRA ÅRS miljöcertifiering har miljörådet sammanställt styrkor och svagheter i miljöledningssystemet. De utmaningar som framkommit ska nu ses över inför den externa miljörevision som sker i september 2018. Universitetets miljöledningssystem är uppbyggt enligt kraven i miljöledningsstandarden 14001 och EMAS (EU:s förordning för frivillig miljöledning). Kraven betyder att universitetet ska ha en vision för vad man vill uppnå med sitt miljöarbete, d.v.s. rutiner för hur man hanterar sina risker och möjligheter, planerar åtgärder samt mål för att förbättra miljöarbetet. Det ska resultera i att universitetets verksamhet tar hänsyn till dess miljöpåverkan och visar på vilket sätt detta görs samt förbättrar sin miljöprestanda.

Miljörådet presenterar årligen hur universitetets miljöledningssystem fungerat under årets gång för universitetsledningen. Genomgången för år 2017 visar att Universitetet har väl fungerade rutiner för att hantera direkt miljöpåverkan såsom avfallsrutiner, rutiner för kemikaliehantering, inköp samt upphandling. Universitetet har även en fungerande intern miljörevision och bra rutiner för planering och uppföljning av miljöarbetet. **Indirekt miljöpåverkan måste lyftas** De svagheter som miljörådet har identifierat är universitetets hantering av miljörisiker och förbättringsmöjligheter. Detta eftersom universitetets inrapportering av och rutiner för åtgärder av miljöavvikelser och förbättringsförslag inte har fungerat som förväntat. Vidare finns svagheter i hur universitetet hanterar

arbete med sin miljöpåverkan. Universitetet har inte arbetat med sin indirekta miljöpåverkan i lika stor utsträckning som den direkta. Det handlar bland annat om att planera för hur universitetet kan synliggöra den utbildning och forskning som bidrar till en positiv miljöpåverkan. I universitetets fortsatta miljöarbete finns även utmaningar som är kopplade till de nya kraven i ISO 14001. Bland dessa är kravet på identifiering av verksamhetsprocesser som är viktiga för miljöarbetet, som upphandlingsprocessen. Miljörådet arbetar vidare med att ta fram förslag på hur dessa svagheter och utmaningar bör hanteras och anser att förutsättningarna att lösa dem är goda. I september 2018 sker en uppföljande extern miljörevision för att bibehålla miljöcertifikatet. **JENNY LILLIEHÖÖK**

Frans Lundqvist (närmast) från Fastighetsavdelningen undersöker tillsammans med tillgänglighetskonsulterna Joachim Staremo och Ulf Otendal (i rullstolen) från företaget Brunnberg och Forshed hur svårt det ibland är att ta sig in i Södra huset, exempelvis när armbågskontakten sitter så illa till att dörren slår upp och krockar med rullstolen.

Universitetets lokaler ses över

Nu är Fastighetsavdelningens tillgänglighetsinventering av lokalerna i gång. En diger lista på 80 punkter, allt ifrån akustik till väntrum, ska gås igenom. Inventeringen börjar med Södra huset och Frescatiområdet och beräknas vara klar under hösten.

TEXT KARIN TJULIN | FOTO NIKLAS BJÖRLING

– **MYNDIGHETEN FÖR DELAKTIGHET** kräver att alla myndigheter ska vara tillgängliga. Alla ska kunna nå våra lokaler och arbeta och studera här, även om man har en funktionsnedsättning, säger Frans Lundqvist som är Fastighetsavdelningens projektledare för tillgänglighet.

Nya lokaler uppfyller modern byggnorm kring fysisk tillgänglighet för alla, men universitetets befintliga lokaler behöver ses över och hinder byggas bort.

– Uppsala universitet ligger ett par år

före oss, vi har tittat på hur de gjort och utvecklat vidare. Vi kommer inte heller att göra om deras misstag. Resultatet av deras första inventering blev rader av pärmar med excelutskrift som inte gick att sortera. Vi planerar redan i inventeringsfasen för hur vi ska använda resultatet vidare, berättar han.

Inventeringen utgår från Myndighet för delaktighets direktiv som fokuserar på fysiska funktionsnedsättningar och hur lokalerna kan göras användbara för alla.

– Lokalerna fungerar relativt bra i dag,

man kan nå de flesta utan att behöva passera en trapp, säger han.

Problem i undervisningsmiljöer

Däremot kan de finnas problem i exempelvis undervisningsmiljön. De fasta hörslingorna i de större föreläsningssalarna fungerar inte alltid, i kartläggningen ingår att mäta hur signalstyrkan varierar i lokalen. Tanken är att göra en karta för varje sal som visar var det är bäst att sitta ur mottagningssynpunkt. Även skyltningen i och till lokalerna ska bli tydligare.

När inventeringen är klar i höst analyserar och kalkylerar Fastighetsavdelningen vilka åtgärder som behövs. De sorterar, prioriterar och äskar medel. Kanske behöver kostnaderna för åtgärderna löpa över flera år. Delar av tillgänglighetsanpassningen, som exempelvis dörrautomatik i entréer, är Akademiska Hus ansvar. Annat, som AV-teknik i undervisningssalarna, är universitetets. ■

Medarbetarundersökning för hela universitetet

Arbetsmiljön vid universitetet kartläggs nu i en medarbetarundersökning. Undersökningen påbörjades i höstas och ska vara klar under 2019.

TEXT PER LARSSON | FOTO NIKLAS BJÖRLING

– Resultaten visar att medarbetaren trivs med institutionen som arbetsplats men det finns behov av att minska arbetsbelastningen, enligt MND:s prefekt Maria Andrée.

FÖR NÅGRA ÅR sedan påbörjades en medarbetarundersökning med en metod där prefekter och andra chefer ansvarade för att arbeta vidare med resultaten, och där Personalavdelningen erbjöd stöd. En utvärdering visade att cheferna önskade mer handfast stöd med att följa upp resultaten. Den omgång med medarbetarundersökningar som nu pågår vid universitetet har därför ett annat upplägg – och även en annan utförare. Undersökningen görs av

företaget Quicksearch och det är även de som presenterar resultaten på den enskilda arbetsplatsen. Personalavdelningen förser institutioner och förvaltningsavdelningar med information om hur undersökningen går till och har förmöten med cheferna innan resultaten presenteras och stödjer sedan cheferna i uppföljningen.

De centrala förvaltningsavdelningarna var i höstas först ut i medarbetarundersökningen. I februari genomförde sedan tre institutioner

undersökningen. En av dessa är Institutionen för matematikämnet och naturvetenskapsämnenas didaktik (MND) som hade en svarsfrekvensen på hela 87 procent.

– Resultaten som helhet visar att våra medarbetare trivs med institutionen som arbetsplats. När vi tittar på resultaten i jämförelse med andra lärosäten ser vi också att vi har ett jämförelsevis positivt resultat, säger prefekten Maria Andrée.

Det område hon ser störst behov av att arbeta vidare med är arbetsbelastning. Det handlar bland annat om att många medarbetare upplever att de generellt har en arbetsbelastning som de inte trivs med. Detta är något som kommer följas upp särskilt i utvecklingssamtalen nästa år. Ett annat förbättringsområde gäller organisation och tydlighet för medarbetarna – var ligger ansvaret för olika frågor och uppdrag inom universitetet.

Lade till egna frågor

Institutionens avdelningar har jobbat med resultaten i workshop-form tillsammans med Quicksearch som genomförde undersökningen. Därefter jobbar respektive avdelning vidare med att skapa handlingsplaner för att förbättra arbetsmiljön. Resultaten ska även bearbetas vidare på institutionsnivå både i institutionens ledningsgrupp och i det lokala arbetsmiljörådet tillsammans med Personalavdelningen.

MND har genomfört enkäter tidigare, men det är svårt att jämföra resultaten eftersom enkäterna har olika utformning. Nu var det mer fokus på centrala frågor, till exempel synen på det arbete som universitetets ledningsgrupp gör, vilket kan vara svårt för enskilda medarbetare att ha synpunkter på.

– För drygt ett år sedan genomförde vi en egen enkät om den fysiska arbetsmiljön mot bakgrund av att vi gjort stora förändringar inom institutionens lokaler. Då såg vi att det fanns en del problem att jobba med. Vi valde därför att lägga till frågor i enkäten som handlade om den fysiska arbetsmiljön, säger Maria Andrée.

I maj genomförde ytterligare åtta institutioner undersökningen där svaren nu sammanställs. I oktober väntar nästa omgång och under nästa år blir det troligtvis två omgångar med undersökningar. Ambitionen är att hela universitetet ska ha gjort enkäten innan 2019 års utgång. ■

Upptakten 4 september

Inspiration och nytta för medarbetare

Kom och träffa dina kollegor i Aula Magna den 4:e september på årets upptakt för medarbetare vid Stockholms universitet.

► Programmet startar 14.00 i Aula Magna.

Mer information kommer på: su.se/medarbetare/upptakt

Stockholms
universitet

Thyra Lennemark, åk 4,
Holstagårdsskolan
"Jag experimenterar olika saker."

Forskare analyserar barns bild av forskare

HÖSTEN 2017 bjöd organisationen Vetenskap och Allmänhet in elever från förskoleklass till och med årskurs 6 att delta i teckningstävlingen "Rita dig själv som forskare". 76 klasser från 44 skolor deltog och de skickade in drygt 1 200 teckningar.

Anne-Li Lindgren, professor vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, bistod Vetenskap & Allmänhet med att utforma tävlingen och svarade på frågor från lärare. Hon sammanställer nu en rapport utifrån de inlämnade teckningarna, och den ska sändas ut till elever och lärare som deltog.

Rapporten visar att de flesta elever ritade sig själva som forskare inom naturvetenskap och medicin. Det gäller både pojkar och flickor.

– Många flickor föreställer sig som sådana forskare, vilket är en större andel jämfört med internationella studier där elever fått uppgiften att rita-en-forskare. Det är således viktigt hur uppgiften formuleras. Att be elever rita sig själva som forskare och inte enbart en forskare, ger fler teckningar där flickor blir förebilder. Både flickor och pojkar ger uttryck för att de vill göra banbrytande uppfinningar som på olika sätt kan rädda människor och miljön, säger Anne-Li Lindgren.

Pojkars och flickors teckningar skiljer sig inte i val av ämnen – båda könen framställer sig också som ensamma forskare som gör världsförbättrande insatser.

Tävlingen har gett Anne-Li Lindgren ett stort antal teckningar som förtjänar att analyseras mer.

– Det vore intressant att göra jämförelser från den här tävlingen med teckningarna från en tävling 2007 för att se om och i så fall hur elevers syn på forskning förändrats på tio år. Vad ville elever forska om då och vad vill de forska om nu?

Teckningarna kan också användas för att säga hur elever värderar forskning, något hon tror sig kunna använda i undervisningen. Anne-Li Lindgren ska även använda teckningarna för att utmana traditionella föreställningar om hur pojkar respektive flickor framställer sig som forskare och vad man kan forska om.

PER LARSSON

Genom arbetsmarknadsprojektet Korta vägen träffade Samer Abdayem, inredningsarkitekt från Syrien, Benedicte Wählin som hjälper honom in på arbetsmarknaden.

Inredningsarkitekt från Syrien får hjälp att hitta jobb i Sverige

BENEDICTE WÄHLIN kom till Sverige från Frankrike som nyutexaminerad arkitekt. I dag är hon väletablerad och vill hjälpa andra med liknande bakgrund som har svårt att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Genom arbetsmarknadsprojektet Korta vägen träffade hon Samer Abdayem, en inredningsarkitekt från Syrien som försöker hitta jobb i Sverige.

– När jag först träffade Samer var han i ett annat sinnestillstånd än i dag. Han var nedslagen. Planen var att ses en gång i månaden men vi sågs en gång i veckan. Jag försökte muntra upp honom och ge honom ny energi och nytt hopp, berättar Benedicte Wählin som har varit mentor till Samer Abdayem under vintern.

Samer Abdayem beskriver hur han var fast i ett svart hål och inte hittade ut. Han hade sökt över hundra jobb men inte fått ett enda svar. Han visste inte hur han skulle gå vidare. Samtidigt säger han att han har förståelse för att företagen inte svarar på jobbsökningarna.

Mentorskapet ingår i Teknikvägen som är en del av arbetsmarknadsprojektet Korta vägen. Deltagarna är nyanlända akademiker som har svårt att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. De paras ihop med en yrkesverksam person inom samma bransch och som har kunskaper om hur den fungerar. Målet med träffarna var att ett företag skulle

ta emot Samer Abdayem som praktikant och det lyckades. I dag gör han praktik på företaget Code Concept Development som inredningsarkitekt. Förhoppningen är att få jobb som inredningsarkitekt efter det.

Lärt ut facktermer

Benedicte Wählin är född och uppvuxen i Frankrike och kom till Sverige som nyutexaminerad arkitekt. Hon tog examen 1990 och redan samma år reste hon till Sverige för att hälsa på en vän och stannade kvar. Vid sidan av träffarna med Samer har hon också hållit föreläsningar i byggnadsteknisk vokabulär för deltagare i Teknikvägen.

Samer Abdayem hörde talas om Korta vägen av en vän och det var så han fick kontakt med Benedicte Wählin.

– Jag har lärt mig mycket av henne om den svenska arbetsmarknaden, men också facktermer som används inom min bransch och som är viktiga att kunna. Nu har jag också referenser när jag söker jobb.

Anna Senften på Korta vägen är jättenöjd med Teknikvägens senaste två samarbetspartner, Sveriges arkitekter och Dataförbundet.

– De har verkligen ställt upp och hjälpt adepter och mentorer så mycket det bara går under våra gemensamma träffar. Vi är jättenöjda och det är deltagarna också.

HANNA HELLZÉN CRAMÉR

"Athena uppmuntrar till god pedagogik"

FOTO HOUSHUAI WANG

UNDER VÅR-TERMINEN har universitetets nya lärplattform Athena testats i en pilotomgång där några utvalda lärare jobbat med kurser i verktyget.

Niklas Janz vid Zoologiska institutionen och Christine Storr vid Juridiska institutionen är två av de lärare som deltagit.

Niklas Janz har använt den nya lärplattformen för två kurser under våren. Dels för en masterkurs i vetenskaplighet och vetenskapsfilosofi och dels en grundkurs i ekologi.

Vad är fördelarna med Athena jämfört med Mondo?

– Det är lättare att snabbt få en överblick över vad som är viktigt för stunden (kommande aktiviteter, inlämningar att rätta etc). Delvis beror det på att informationen som visas är dynamisk, den ändras med tidens gång och i takt med att studenter och lärare gör saker på kursen. Det är också lättare att skapa meningsfulla strukturer i kurserna. Man kan gruppera kursinnehållet kronologiskt eller tematiskt, eller genom en kombination av dessa, så att man kan presentera innehållet så att det blir överskådligt och lätt att hitta.

Athena har mer funktionalitet än Mondo, som anonyma inlämningar, gruppinlämningar och peer review av inlämningsuppgifter.

– Den utan jämförelse största skillnaden

mot Mondo är "planeraren". Det är ett intressant och kraftfullt verktyg, men det tog ett tag att förstå sig på hur det fungerade. För mig innebar det också att jag fick fundera över hur kursen egentligen är organiserad, och jag tvingades tänka till kring hur jag ville att studenterna skulle "läsa" innehållet. Jag tror faktiskt att den uppmuntrar till god pedagogik, säger Niklas Janz.

Fler pedagogiska möjligheter

En annan av pilotlärarna är Christine Storr vid Juridiska institutionen. Hon har använt Athena för kursen Marknadsjuridiska perspektiv. En kurs som ges hos Företagsekonomiska institutionen och där man tidigare använt FastReg som lärplattform.

– Som lärplattform erbjuder Athena fler pedagogiska möjligheter än FastReg. Just en tydlig koppling till lärandemål och betygskriterier var en av de mest attraktiva egenskaperna från mitt perspektiv. Man kan tydligt koppla lärandemål till olika examinationsmoment och ge studenter individuell feedback på hur väl de uppfyllde betygskriterierna.

Hon lyfter även fram kommunikationsmöjligheterna i Athena som en stor fördel.

– Även om det finns senaste nytt i FastReg, är anslagstavlan i Athena lättare att använda. Sedan valde vi även att kommunicera med studenterna endast via Athena, det vill säga vi skrev en kommunikationspolicy i Athena där vi anvisade studenterna att kontakta lärarna i första hand via plattformen och inte via e-post. Fördelen är att en lärare kan se den tidigare konversationen med studenten.

LINDA KARLSSON

Vad är ditt bästa tips för avkoppling under semestern?

TEXT PER LARSSON
FOTO NIKLAS BJÖRLING

JOAKIM KREUTZ, docent i statsvetenskap:

– Res och få nya intryck. Det är även bra att försöka hitta luckor för ledighet på andra tider än under sommaren.

SILWIA ADOLFSSON, studerar kulturgeografi:

– Var i en trädgård! Jag brukar vara i min trädgård där jag planterar och kopplar av.

NILS KÄRRLANDER, studerar franska:

– Jag kopplar av i skärgården, på golfbanan samt med barn och barnbarn. Att simma utomhus är heller inte dumt.

HENRIK SMEDJEGÅRDEN, projekt-koordinator vid Samverkansavdelningen:

– Ett dopp i havet och att åka iväg dit man inte brukar vara. En kall öl är heller inte dumt.

CHRISTINA SCHAFFER, utbildningsadministratör vid Institutionen för naturgeografi:

– Gör ingenting! Drick mycket kaffe och läs böcker tills du får tråkigt. En annan bra sak är att cykla i Stockholm.

FOTO MARC FEMENIA

Nytt samarbetsavtal med Stockholms stad

REKTOR ASTRID Söderbergh Widding och finansborgarrådet Karin Wanngård skrev den 3 maj på ett nytt samarbetsavtal mellan universitetet och staden. Målet är att stärka och systematisera de samarbeten som redan pågår på många håll, liksom att förbättra förutsättningarna för framtida samverkan. Avtalet specificerar inte vilka aktiviteter som ska genomföras, utan definierar en styrgrupp

och organisation för samarbetet, och att samverkan ska ske inom såväl utbildning, kompetensförsörjning, forskning och samhällsutveckling.

Inom ramen för avtalet har dock redan projekt initierats, till exempel inom social hållbarhet där ett samarbete mellan socio-ekonomutbildningen och socialförvaltningen påbörjats.

– Det här är en riktig Rolls Royce-pjäs, berättar Camilla Hjelm. Punschkylaren tillverkades av Gustaf Möllenberg Férons silververkstad 1859 och ingår i Netzels donation till den dåvarande botaniska institutionen.

Tanken var förmodligen att den nya högskolan behövde inreda professorsrummen med representativa möbler som byråer, golvur – och en punschkylare. Gustaf Möllenberg Férons verkstad var Stockholms största och mest kända silververkstad på 1800-talet. Inredningen och verktygen finns kvar och kan ses i guld- och silververkstaden på Skansen.

Skatter på Spökslottet

Konstglas, målningar, skulpturer, möbler och mängder av andra föremål. Spökslottet på Drottninggatan är fullt av spännande saker.

TEXT KARIN TJULIN | FOTO NIKLAS BJÖRLING OCH PER BERGSTRÖM

– **MÅNGA MÄNNISKOR HAR VÅRDAT** de här föremålen, vissa föremål under många hundra år. Jag ser det som min uppgift att ta väl hand om dem för att kunna lämna över dem till nästa generation, säger universitetets konstituent Camilla Hjelm.

Camilla Hjelm visar runt på Spökslottet på Drottninggatan, ett av de hus Stockholms högskola började sin verksamhet i. I dag finns mötesrum och några arbetsrum i huset, men framför allt större delen av universitetets samling av konst, konstföremål och inte minst den stora samlingen av Orreforsglas. Det handlar om drygt 700 konstverk, runt 800

föremål och de drygt 700 glaspjäserna från Orrefors. Då och då hittar man till och med föremål som inte finns med i några inventeringslistor. Just nu pågår en stamrening och när byggjobbarna flyttade på några gamla dörrar på kattvinden hittade de en stor röd träpjäs i sågspånet.

– Vi vet inte riktigt vad det är än, men det skulle kunna vara en kinesisk sänggavel, berättar Camilla Hjelm.

Under våren praktiserar Yuhua Liu, student på kulturvetarprogrammet, hos universitetets konstituent. Hon har registrerat den asiatiska samlingen och lyfter

fram en favorit, en ding som donerades till universitetet av C Emil Kinander. En ding var från början ett kärl för att laga och förvara mat, men sedan fyratusen år har de använts som offerkärl. De har varit gravgåvor men också gåvor från kejsaren till ministrar som gjort viktiga bidrag till staten. Universitetets ding är en kopia av en tretusenårig ding, en kopia som tros vara gjord någon gång mellan år 906 och 1279. Ställningen och locket i trä är dock förmodligen från 1800-talet.

Arbetet pågår med att registrera alla föremål med bild, beskrivning och mått i en databas. Det tar tid och kräver kunskap, och en hel del detektivarbete, för att kunna para ihop gamla inventarieprotokoll och donationslistor med rätt föremål. Ofta är föremålen summariskt beskrivna och det finns flera ”porslinsfat med koboltblått mönster”.

– Det är roligt att få mer kunskap om föremålen, och ju mer man vet desto intressantare är de, säger Camilla Hjelm. ■

Kulturvetarstudenten Yuhua Liu undersöker en så kallad "ding", ett kinesiskt offerkärl. Under fotograferingen upptäckte hon att träställningen under det tunga bronskärllet inte är dekorerad med moln utan med hopkurade fladdermöss, en kinesisk symbol för lycka.

Fyrverkeriskålen av Edward Hald tillverkades av Orrefors från 1921 till 1980-talet. "Den har så många detaljer och man ser det nära samarbetet mellan gravör och konstnär", säger Camilla Hjelm. Fyrverkeriskålen ställdes ut på Parisutställningen 1925 och ledde till Orrefors internationella genombrott. Den var en del av det som kallades "Swedish Grace".

Värdefulla samlingar

RUNT OM VID UNIVERSITETET finns samlingar av olika slag. Flera av dem har nära koppling till Stockholms Högskolas/ universitets historia, som till exempel samlingarna på Spökslottet och Studiesamlingen som vi skriver om i detta nummer. Den sistnämnda samlingen används fortfarande i undervisningen och så är det även med vissa andra samlingar och arkiv som finns inom universitetet – även om de idag kanske främst har ett vetenskapshistoriskt värde.

Universitetet har inte en central sammanställning över vilka samlingar som finns och heller inte en policy för hur de ska skötas (med undantag för konsten där en policy finns). Nedan är ett smakprov på några av de samlingar som finns, förutom de vi har artiklar om i detta nummer.

Specialsamlingarna vid universitetsbiblioteket

Här finns ett omfattande bestånd av äldre

och rara tryck, handskrifter och andra sammanhållna specialsamlingar. Dessa böcker får läsas i universitetsbibliotekets specialläsesal eller i vissa fall på övervakad plats. De två huvudavdelningarna är den äldre delen av Vetenskapsakademiens samlingar (där bland annat Bergianska biblioteket ingår), samt Stockholms högskolas äldre boksamlingar Därutöver ingår samlingar som tillhört enskilda personer. Här finns också strödda handskriftssamlingar där den mest omfattande är Hjalmar Bergmans.

Slaviska biblioteket

är en av samlingarna inom universitetsbiblioteket och har ansetts som en av norra Europas finare slaviska samlingar.

Bergianska trädgården

Förutom de levande samlingarna och verken vid universitetsbiblioteket finns herbarier, främst från 1700-talet, och

ikonoteket, som är en porträttsamling av botanister.

Geokronologiska muséet

ligger i källaren i Geovetenskapens hus. Här finns bland annat borrhärdar och jordartsprover.

Institutionen för arkeologi och antikens kultur

har en numismatisk samling (främst mynt) och referenssamling av ben.

Kulturgeografiska institutionen

har en samling av gamla kartor.

Nya samlingar tillkommer. Institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena didaktik övertog nyligen delar av professor Lars Lindströms specialsamling i bilddaktik och kreativitet, lärande genom konst, efter att han avlidit.

PER LARSSON

Studiesamlingen innehåller tusentals föremål, som till exempel ett skelett av jak hemfört av upptäcksresande Sven Hedin.

Bengt Karlsson är prefekt vid Institutionen för biologisk grundutbildning och ansvarig för samlingen. Scarlett Szpryngiel arbetar med att vårda samlingarna.

En stor del samlingen härstammar från det sena 1800-talet, som detta skelett av ett näbbdjur.

Historisk samling som fortfarande används

En samlande rektor, uppstoppade fåglar, pusslande med skelettdelar och en exploderande struts. Läs den spännande berättelsen om studiesamlingen som har hängt med sedan Stockholms högskola bildades och fortfarande används i undervisningen.

TEXT PER LARSSON | FOTO NIKLAS BJÖRLING

ATT GÅ IN genom den anonyma dörren i korridoren i Arrheniuslaboratoriet är som en tidsresa på över hundra år – till en epok då samlandet och systematiserande var det centrala inom vetenskapen. I hyllorna och glaskåpen finns i princip alla Sveriges häckande fågelarter samlade i uppstoppad version och i glasmontrarna finns en imponerande samling fågelägg. Men det som främst fångar uppmärksamheten är de stora skeletten, av bland annat havssköldpaddor, hjortar, en struts (mer om den senare) och en vildjak.

Den sistnämnda är en gåva från upptäcksresande Sven Hedin och hans expedition till Asien 1899–1902. I de spritfyllda glaströren och –burkarna finns föremål som idag mest ses som bisarra. Här finns djurhjärnor, uppsprättade djur där maginnehållet välles ut och en binnikemask på 7,5 meter som en patient på Karolinska sjukhuset befriats från. Här finns också rariteterna – benet av den sedan länge utdöda gigantiska moafågeln, skallen av den likaledes utdöda och enorma

grottbjörnen samt fossil av ett forntida hjortdjur. Här finns även skelett av primater och en avgjutning av en skalle av neandertalare.

Wilhelm Leche lade grunden

Studiesamlingen, som den kallas, är nära förknippad med universitetets historia. Wilhelm Leche lade grunden till samlingen. Han var professor i zoologi vid Zootomiska institutet (Zootis), som var den första institutionen vid Stockholms högskola. Wilhelm Leche var även rektor för högskolan åren 1887–1890. Hans stora forskningsintresse var djurarters utveckling och då främst studier av djurskelett och -tänder.

Samlandet påbörjades redan 1880 och samlingarna växte snabbt i de lokaler som Zootis hade i Lundbergsgatan på Kungsgatan. Samlingen följde med flytten till Spöklottet och därefter till grannkvarteret på Rådmansgatan 70A, där Zootis huserade tills flytten till Frescati 1985.

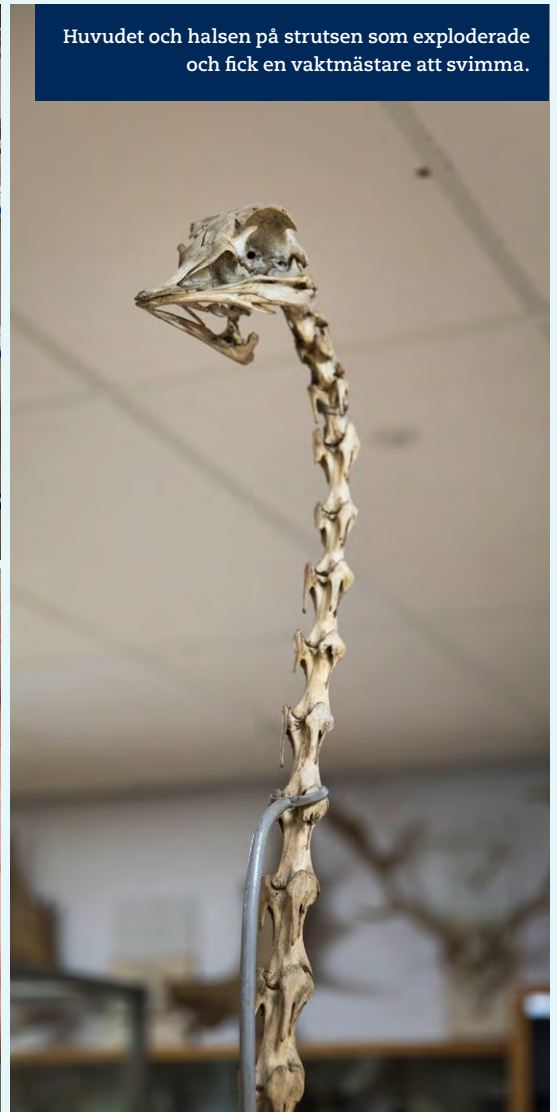
De flesta föremålen hamnade i ett stort rum i D-huset i Arrheniuslaboratoriet eller donerades till Naturhistoriska riksmuseet, men en del av materialet placerades i ett källarförråd i grannhuset och föll i glömska.

Genom åren har studenter i zoologi och faunistik stiftat bekantskap med föremål i samlingen då de använts i undervisningen – och så görs än idag.

I glasskåpen finns en imponerande samling av fåglar.

Huvudet och halsen på strutsen som exploderade och fick en vaktmästare att svimma.

Efter att föremålen rengjorts och registrerats så paketeras de i plastpåsar.

Skalle av näbbdjur.

– Samlingen kan framstå som föråldrad men skeletten, de uppstoppade fåglarna och de andra föremålen är fortfarande viktiga för att visa på djurs kroppsbyggnad och proportioner mellan olika arter, till exempel att silltruten är betydligt mindre än havstruten, säger Bengt Karlsson som är prefekt för Institutionen för biologisk grundutbildning (BIG) och ansvarig för samlingen.

Han berättar även att Institutionen för arkeologi och antikens kultur fått låna skelettdelar och avgjutningar för att använda i undervisningen så studenterna får lära sig se skillnad på olika djurben vid utgrävningar.

Sanering av skadedjur

Så var det föremålen i källaren. För några år sedan "återupptäcktes" de och flyttades till ett nytt förråd. Scarlett Szpryngiel, sedan hösten 2017 anställd för undervisning och samlingsvård av övriga delar av studiesamlingarna, såg dem och kände igen ett brunt "damm" i botten av lådorna. Skelett och uppstoppade djur som är över 100 år gamla och dessutom varit nedpackade i decennier drar till sig skadedjur. Hon har tidigare erfarenhet av skadedjursinventeringar på Naturhistoriska riksmuseet, där en viss typ av skalbaggar, ängrar, är vanliga skadedjur. Att Scarlett hamnat på BIG förklarar med hennes intresse för dessa insekter. Hon disputerade

på en avhandling om membraninteragerande proteiner men har därefter skiftat intresset åt biologihållet. Hon intresserade sig i allt högre grad för entomologi, studier av insekter.

BIG beslutade alltså att kartongerna skulle gås igenom, föremålen rengöras, registreras och återpaketeras. Arbetet kräver viss eftertanke ur arbetsmiljöperspektiv då dammet efter krypen är allergent och många djur är belagda med bekämpningsmedel. Det innebär att stor del av arbetet görs i dragskåp och handskar, skyddskläder och munskydd är viktiga skyddsåtgärder. Hon beskriver arbetet som spännande då hon inte vet vad som finns i kartongerna innan de öppnas. Men ibland kan det även vara obehagligt att packa upp skelett av djur där det ibland finns tydliga spår efter människors brutalitet; djuren samlades in i en tid då resor, fotografier och internet inte kunde assistera på samma vis i undervisningen.

– Det bästa vi kan göra idag är att se till att samlingarna hålls i gott skick och fortfarande kan användas, istället för att ännu fler djur ska offras eller att de ska falla i glömska igen, säger Scarlett Szpryngiel.

Pusslande är en viktig del i hennes arbete. Många skelett har delats så till exempel skal-len förvarats på annat håll än övriga skelettet. När allt är rengjort, katalogiserar Scarlett föremålet i en databas, lägger i plastförpack-

ningar som placeras i en kartong i ett förråd.

Vid vårt besök har hon framme ett skelett av ett näbbdjur, som saknar skalle.

– Näbbdjur är ett av mina favoritdjur. De tillhör kloakdjuren som är ensamma i sitt slag genom att vara däggdjur som lägger ägg. De diar sina ungar genom huden, har ett mycket speciellt skallben och dessutom har hanarna en gifttagg på vardera bakbenet.

Den exploderande strutsen

I rummet intill finns delar av ett giraffskelett. Enligt ryktet skulle ett sådant finnas i samlingarna – och nu är i alla fall delar av det återfunnet. Det finns många berättelser och skrönor kring samlingen – och därmed är det hög tid att återvända till det imponerande struttskelettet och historien om ur det kom till Stockholm. Professor Axel Klinckowström ("Klinkan") har i sin bok "Klinkans minnen" återberättat hur det i förra sekelskiftet var ordnat så att en död struts inköptes från Tyskland av Professor Leche. Järnvägstransporten från Hamburg i sommarvärmen togs sin tid och när strutsen kom till Stockholm var den uppsvälld och lukade illa. Leche tog sig likväl an uppgiften att frilägga skelettet. Han satte kniven i strutsen – kadavret exploderade, vaktmästaren svimmade av odören och preparerrummet måste saneras.

För den som är intresserad av att se samlingen går det bra att kontakta Bengt Karlsson. ■

Per Bergström dokumenterade byggnader och viktiga händelser vid universitetet, som här vid Sveaplan och bygget av universitetsbiblioteket. Han deltog även i flera resor, här med Kulturgeografiska institutionen till Kenya.

Per Bergström bakom kameranlinsen

Per Bergström (1936–2010) var chefsfotograf vid Fotoenheten vid Stockholms universitet under åren 1962–1999 och dokumenterade mycket av det som skedde vid universitetet.

TEXT MAUD ROBERTS | FOTO PER BERGSTRÖM

HAN FÖDDES 1936 i Härnösand, där hans far Lars var professionell fotograf. Per Bergström startade sin fotografiska bana hos sin fars kollegor och senare även under lumpen vid fotodetaljen på F4 i Jämtland. Han började därefter på Åhlén och Åkerlunds fotoavdelning Kamerabild i Stockholm.

Bergström började sin anställning vid Stockholms universitet 1962 och fick då ansvaret att starta Humanistiska fakultetens fotografiska laboratorium som var universitets första fotoenhet. Hans uppgift var att fotografera och framställa bilder för undervisning och forskning åt humanistiska institutioner samt åt universitetsförvaltningen. Det var Greta Arwidsson, professor i nordisk och jämförande fornkunskap (arkeologi), som insåg värdet av att ha tillgång till en yrkesfotograf.

Bergströms första uppdrag var att fotografera illustrationer och bildmaterial till doktorsavhandlingar och han fick också i ett tidigt skede kontakt med Konstvetenskapliga institutionen. Ett omfattande uppdrag var att fotografera Johan Adolf Bergs tavelsamling i Spökslottet till en publikation.

I Albertus Pictors fotspår

Efterhand började Bergström följa med på

exkursioner både i Sverige och utomlands – och hans arbetsuppgifter utvecklades. Han producerade ett sextiotial bildspel tillsammans med flera institutioner och fick även uppdrag från bland annat museer och konstnärer.

Bergström hade under hela sin tjänstgöring ett nära samarbete med Konstvetenskapliga institutionen. Han deltog i många exkursioner, bland annat till Norge, Grekland, Gotland och i Albertus Pictors fotspår. Ett resultat blev en omfattande produktion av fotografier på Pictors kyrkokalkmålningar där materialet senare bland annat använts i boken En vägvisare till Albert målars kyrkor.

Resor till Afrika

Bergström arbetade också i nära samarbete med kultur- och naturgeografiska institutionerna som medföljande fotograf i Kenya, Tanzania, Botswana och Sydafrika. Institutionerna gjorde under flera år regelbundet fältarbeten i Kenya som en del i utbildningen av geografilärare.

Bildspelet Kulturgeografi i Sverige och världen visar bland annat jordbruk, skogs- och stadsbebyggelse i Sverige samt även bilder från Botswana. Bildspelet Östersjön – vårt gemensamma hav, producerat för Stockholms Marina Forskningscentrum,

visar på många av de miljöproblem som uppstått i havet och fotografierna föreställer också bland annat verksamheten vid Askölaboratoriet. Bildspelet Strindbergscitat innehåller fotografier från Strindbergsmuseet och genomfördes i samarbete med redaktionen för Strindbergprojektet.

I april 2011 kom förslag från Stockholms universitetsbibliotek till prorektor att Per Bergströms fotografisamling, som han tagit i tjänsten, skulle digitaliseras. I nära anslutning fick prorektor ett förslag om en privat fotodonation med Bergströms fotografier, och i augusti 2011 donerades 85 500 fotografier tillsammans med annat material (mastertapes, ljudband etc) till universitetsbiblioteket. Fotografisamlingen inventerades men biblioteket hade inte möjlighet att digitalisera samlingen, och i anslutning till detta inventerades också fotografisamlingen i Spökslottet, som Bergström tagit inom ramen för sin tjänst, som innehåller 408 mappar med diabler (plus negativ, råkopior, etc).

2016 utreddes vad som skulle ske med den privata donationen. Efter att den på nytt inventerats har cirka 230 diabler identifierats med direkt koppling till universitetet och dessa är nu arkiverade i myndighetsarkivet tillsammans med en slutrapport. Flera institutioner har kontaktats och relevant fotomaterial har övergått till Kulturgeografiska institutionen, Östersjöcentrum, redaktionen för Strindbergprojektet samt Svenska Klassikerförbundet. Bergström finns också representerad i flera publikationer med anknytning till universitetet, som till exempel Frescati: huvudstadsuniversitet och arkitekturpark (1998). ■

Projekt ser över universitetets ekonomimodell

PROJEKTET "Översyn av ekonomimodell och förberedelse inför val av ekonomisystem" är ett universitetsgemensamt projekt som påbörjades i mitten av mars efter beslut av förvaltningschefen. Översynen är en av de åtgärder som anges i Strategier för Stockholms universitet 2015–2018 och är en förstudie inför val av nytt ekonomisystem. Nuvarande ekonomimodell och ekonomisystem infördes 1993, och för att kunna fatta så välgrundade beslut som möjligt inför val av nytt ekonomisystem behöver först en översyn av nuvarande modell göras.

Det första steget i projektet har varit att definiera vad "ekonomimodell" innebär, då det kan ha olika innebörd beroende på vem man frågar och vilken roll man har. Styrgruppen beslutade i april att projektet ska omfatta följande områden:

- Planering, redovisning och uppföljning – hur vi budgeterar, bokför och gör den ekonomiska avstämningen och uppföljningen
- Ekonomiskt ansvar – var i den ekonomisystemadministrativa organisationen detta görs
- Systemstöd – vilket systemstöd vi har för detta.

Utifrån kartläggningen av dessa områden kan projektet komma att identifiera behov av förändringar inom ramen för externa krav och interna behov, för att säkerställa att Stockholms universitet gör väl avvägda beslut inför val av nytt ekonomisystem.

Omfattande informationsinhämtning

Eftersom det är ett universitetsgemensamt projekt behöver projektgruppen ägna

Karolina Pihlblad leder översynen av nuvarande ekonomimodell, en förstudie inför val av nytt ekonomisystem.

FOTO NIKLAS BJÖRLING

mycket tid åt att inhämta information och synpunkter från hela universitetet, både från ekonomer och från verksamhetsföreträdare. Vid behov kommer också arbetsgrupper att tillsättas. Även sakkunniga behöver kontaktas, såsom till exempel Riksrevisionen, Ekonomistyrningsverket och andra lärosäten som implementerat nytt ekonomisystem för att dra lärdom av deras erfarenheter.

Förutom att inhämta information både internt och externt kommer projektet att löpande informera om status på projektet i olika sammanhang, till exempel vid nätverks-

möten, personal- och ekonomimöten, möten med administrativa chefer och vid MBL-möten. Löpande information kommer även att publiceras på medarbetarwebben.

Projektet beräknas vara klart under hösten 2019 för att därefter övergå i en ny fas: kravspecifikation inför ett nytt ekonomisystem för Stockholms universitet.

KAROLINA PIHLBLAD

► För mer information, kontakt projektledare Karolina Pihlblad, karolina.pihlblad@su.se

FOTO NIKLAS BJÖRLING

Johan Kuylensstierna, fd VD för Stockholm Environment Institute, var en av talarna vid Starta eget-dagen 11 april.

Välbesökt starta eget-dag

DEN 11 APRIL arrangerades Starta eget-dagen i Aula Magna. Det är ett inspirationstillfälle för de som funderar på driva eget företag. Årets tema var miljö och hållbarhet. Talare var Johan Kuylensstierna, fd VD för Stockholm Environment Institute; Tony Apéria, forskare vid Företagsekonomiska institutionen; Maria Greger, forskare vid Institutionen för ekologi, miljö och botanik; Carolin Solskär, entreprenör och alum från universitetet, samt Mårten Hellberg, alum och en av grundarna av företaget Organoclick. Evenemanget var även startskottet för årets Starta eget-kurs som ges vid sex tillfällen under våren.

Hälsosam mat för en hållbar planet

Line Gordon har samarbete med kockar för att försöka göra hållbar mat mer attraktiv. Det finns nu ett stort intresse för vegetarisk matlagning, konstaterar hon.

På framtidens tallrik ligger mer grönsaker och nötter än idag och mindre kött. Åtminstone om vi ska tro Line Gordon. Hon vill få oss alla att äta mer hållbart och hälsosamt, men utan pekpinnar och ensidiga lösningar.

TEXT HENRIK LUNDSTRÖM | FOTO NIKLAS BJÖRLING

– **JAG TROR INTE** att vi kommer att lyckas om förändringen handlar om uppoffringar och att vi måste ta bort nånting från det vi äter. Vi måste göra det spännande och gott med hållbar mat, säger Line Gordon, docent vid Stockholm Resilience Centre.

Att få människor att vilja äta mer hälsosam mat och samtidigt ställa om jordbruket och livsmedelsproduktionen i en hållbar riktning. Ja, det är inga små utmaningar som Line Gordons forskning spannar över, men så är också belöningen stor.

– Mat är central för många globala förändringar. Mat kopplar inte bara till frågor om hunger och svält, utan också till matsäkerhet, folkhälsa och hållbarhet. Gör vi rätt med maten når vi många av FN:s globala hållbarhetsmål, säger Line Gordon.

Men då måste vi också börja producera maten annorlunda än idag, delvis andra livsmedel. En aktuell fråga rör köttkonsumtion. Efter att den under en lång rad år har ökat i Sverige, minskade den under 2017 med 2,8 procent. En bra utveckling för både hälsa och miljö, konstaterar Line Gordon. Men hon framhåller att hon inte vill att köttet helt ska försvinna från framtidens mattallrikar.

– Idag äter och producerar vi för mycket kött globalt, men boskap och köttproduktion

kommer att ha en viktig roll även i framtidens jordbruk.

Kommission om mat

Inte heller i frågan om konventionell eller ekologisk odling tar Line Gordon ensidig ställning.

– Motsättningen som lyfts fram är onödig, vi behöver båda. Forskare hamnar ofta i polariserade debatter som blir improduktiva. Vi behöver hitta nya sätt att diskutera frågan och komma med gemensamma lösningar.

De senaste två åren har Line Gordon varit inblandad i den så kallade EAT Lancet Commission, en kommission som har samlat ett fyrtiotal internationella experter inom bland annat näringslära, jordbruk och hållbarhet. Arbetet har letts från Stockholm Resilience Centre, tillsammans med Harvard och EAT Foundation, och slutsatser presenteras till hösten.

– Vi vet att samhället behöver agera på olika frågor. Men vad är egentligen hälsosam kosthållning och ett hållbart produktionssystem? Och vilka omställningar krävs? Vår rapport ska försöka ge ett samlat svar på kunskapsläget.

Line Gordon började sin forskarbana i slutet av 1990-talet med att studera användning

av vattenresurser inom jordbruket. Ofta har det varit i världens torrområden – i perioder har hon jobbat i Afrika och på Sri Lanka. För två-tre år sedan skiftade hon fokus, och idag spannar hennes forskning över matsystemet, från odling och produktion till konsumtion, och hon vänder mer än tidigare blicken mot Sverige.

Som forskare vid Stockholm Resilience Centre jobbar Line Gordon ofta i tvärvetenskapliga projekt, i nära samverkan med aktörer utanför akademien.

– Ibland ser man forskarens roll enbart som att gräva djupare för att hitta ny kunskap. Men vi behöver också en forskning som överbryggar olika discipliner och syntetiserar den kunskap som redan finns på nya sätt.

Bland annat har Line Gordon påbörjat ett samarbete med kockar som innovatörer för att försöka göra hållbar mat mer attraktiv.

– Det finns ett väldigt stort intresse just nu för vegetarisk matlagning, både inom fine dining men också inom offentlig sektor som sjukhus och skolkök.

Frihet som forskare

Line Gordon har alltid varit nyfiken och velat arbeta med frågor av samhällsrelevans. Men som student vid dåvarande Systemekologiska institutionen i slutet av 1990-talet hade hon inga tankar på att det skulle bli inifrån akademien.

– Jag vill inte alls bli forskare. Men med tiden har jag uppskattat friheten i forskningen och betydelsen av evidensbaserad kunskap för vår samhällsomställning. Vi forskare behöver inte vara smala och dyka djupt, vi kan göra breda saker också. ■

Därför är romance-böcker ”värsta sortens skräp”

Romance-böcker, som *Twilight* och *Fifty Shades of Grey*, blir utskällda och kritiserade både för att vara ”värsta sortens skräp” och för att uppmana kvinnor att underordna sig dominanta män. Samtidigt är de populära och säljer i miljonupplagor. Men vad är det egentligen som är så förfärligt?

TEXT ELSA HELIN | FOTO NIKLAS BJÖRLING

– **JAG HAR INTRESSERAT** mig för det här därför att det väcker en sådan stor uppmärksamhet och får kritik från så många håll och att folk har så väldiga problem med romance-litteratur, säger Elin Abrahamsson som nyligen disputerat med avhandlingen ”Enahanda läsning”.

Kiosklitteratur, tantsnusk, porr, det handlar om en oerhört populär genre av kärleksberättelser. De är oftast skrivna av en kvinna och läses av andra kvinnor, och

har alltid lyckliga slut. Elin Abrahamsson har studerat romantrilogin *Fifty shades of grey* och *Twilight*-serien med fyra romaner och fem filmer. Båda har blivit globala storsuccéer med miljontals fans, båda har fått usla recensioner och klassats som skräp och kitsch, och båda har kritiserats för utstuderade skildringar av våld mot kvinnor.

Kritik mot romance

– Kritiken går ofta ut på att man tycker att

det här är värsta sortens skräp, att det är estetiskt undermålig litteratur. Men böckerna beskrivs också som moraliskt undermåliga, att de är korrumpierande och nedbrytande. Man undrar vad det är för fel på läsarna, som tycker om det här, säger Elin Abrahamsson.

Ett vanligt sätt att förklara kritiken är att det finns en tradition av att populärkultur som associeras med kvinnor har väldigt låg status, som kan betraktas som en sexistisk kritik mot romance. Läsaren uppfattas som en känslös person som inte riktigt kan hålla isär dikt och verklighet. Men det finns också en feministisk kritik som går ut på att det är berättelser som handlar om passiva och jag-svaga hjältinnor som letar efter kontrollerande män.

– Jag försökte titta på kritiken och se vad det är för hotbild man föreställer sig, och vad man tänker ska hända. Vem är den här bedrövlige läsaren, och hur läser hon? Och det verkar som om problemet har med onani att göra, säger Elin Abrahamsson.

Underlag för onani?

Tanken att kvinnor kan använda romance-litteratur som underlag för onani skulle alltså delvis kunna förklara den flod av fördömanden som mötte *Twilight* och *Fifty Shades of Grey*. Elin Abrahamsson har bland annat gjort en jämförelse mellan hur man i västerländsk kulturhistoria talat om kvinnor som läser romantisk litteratur med hur man talat om onani, och hittat likheter.

– Det är en asocial syssla, som man kan utföra till överdrift och utan hämningar, och som man bara gör för njutningens skull. Ofta tänker man sig att det här är något kvinnor gör i brist på, eller väntan på män. Men om man ser på romanceläsning som onani blir det en akt av självtillfredsställelse som kvinnor ger sig själva, och faktiskt inte behöver män.

Avhandlingen är den första som blir klar sedan forskarutbildningen i genusvetenskap startade vid lärosätet 2012. Genusvetenskap är ett tvärvetenskapligt ämne, där man arbetar med metoder och teorier från till exempel litteraturvetenskap, statsvetenskap, juridik och historia. I fokus för studierna står vilken betydelse genus har i våra liv och vilka maktrelationer som hänger ihop med genus. ■

Studier av *Fifty Shades of Grey* och *Twilight*-serien ligger till grund för Elin Abrahamssons avhandling, som är den första som blir klar inom forskarutbildningen i genusvetenskap som startade vid universitetet 2012.

NAMN OCH NYTT

Hallå där

FOTO PRIVAT

Eliza Cedervall, sjuksköterska på Studenthälsan, som får priset Stockholms Studentvän 2018 av Stockholms studentkårers centralorganisation.

PRISSET DELADES UT på Valborgsmässafton på Skansen, och går till de som arbetar för att förbättra Stockholms studenters situation och Stockholm som studentstad. Eliza Cedervall fick priset tillsammans med Sten Wetterblad på Sthlm6000+, som arbetar för fler studentbostäder.

Hur känns det att ha fått priset?

– Helt fantastiskt, och att ha fått det av studenterna själva är ju den bästa present man kan få. Den känslan är otroligt hedrande.

Vad ser du som din stora insats i arbetet med att hjälpa Stockholms studenter?

– Vi träffar ju studenterna både på individnivå men också grupper av studenter i olika sammanhang. Vi märker många gånger att det går att hjälpa studenterna trots korta kontakter. De kommer med olika problem, och jag tror det är viktigt att man som student har någonstans att gå och prata. Vi jobbar också mycket förebyggande och med utåtriktade insatser, som stresshantlingskurser och första hjälpen-kurser. Vi formar kurser och insatser efter det behov som finns.

Hur mår studenterna idag?

– De som söker upp oss har ju alla någon problematik som de behöver hjälp med. Samtidigt visar forskning på att psykisk ohälsa ökar bland unga vuxna, och dit hör ju studenterna. Men den stora studentpopulationen vet vi inte så mycket om. Det är en resursstark grupp, och de klarar mycket själva. Men när man fastnar i sin vardag och känner att man inte klarar stressen och pressen, då finns studenthälsan där för en. Här kan man prata om just det man har behov av att prata om.

Vad driver dig i ditt arbete?

– Det är det bästa jobb jag har haft. Vi samarbetar med olika lärosäten, och jag möter studenter som kommer från både den rent akademiska världen och de konstnärliga högskolorna. Det är otroligt berikande och lärorikt.

ELSA HELIN

Visste du att

Skulpturen YZ

OLLE BAERTLINGS stålsculptur YZ (1969), som tidigare stod väster om Södra huset, har sedan i vintras fått en ny placering vid gångstråket på norra sidan mellan höghus A och B.

För Baertling var den öppna formen central och han strävade efter att skulpturerna också skulle vara öppna mot hela dess omgivning och skapa en inre verklighet. Trots att skulpturen inte har skapats specifikt för den nya platsen har det kontemplativa utrymmet fått en större omkrets, kanske främst under den varma årstiden när man kan sitta ute i den närbelägna café- och rekreationsmiljön och betrakta den. YZ har också, i och med den nya placeringen, förenats närmare med arkitekturen där den sträcker sig upp i rymden samtidigt som den tecknar sig i husfasaden.

MAUD ROBERTS

FOTO NIKLAS BJÖRLING

Stockholms universitet på Järvaveckan

DET ÄR IDAG dubbelt så vanligt att ungdomar med högskoleutbildade föräldrar går vidare till högre studier än de vars föräldrar enbart har gymnasieutbildning. Stockholms universitet kommer därför delta vid Järvaveckan på Spånga IP för att informera om våra utbildningar och inspirera till högskolestudier. Studie- och karriärvägledare och studentambassadörer från lärosätena kommer att finnas på plats den 13 juni då temat är utbildning. En vinnare av fototävlingen #MinaKvarter som pågår under våren kommer att koras. Syftet med initiativet är att öka intresset för teknik och vetenskap hos ungdomar från studieovana miljöer och därigenom öka mångfalden inom högre utbildning.

Chef för facility management

TONY FLYKT är chef för facility management vid Fastighetsavdelningen. Han ska utveckla arbetet med att förse universitetet med ändamålsenlig och resurseffektiv lokalanknuten service.

Belönade för 30 år i statlig tjänst

FOTO ANNA-KARIN LANDIN

DEN 15 MAJ hölls årets ceremoni då utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst" (NOR) delades ut. Av de 65 medarbetare vid universitetet som under året uppnått 30 år i statlig tjänst närvarade 47 vid mottagningen. Den som tilldelas NOR får välja mellan guldlocka, kristallskål, guldmedalj,

konstvas eller konstskulptur.

Ceremonin hölls i Aula Magna under ledning av rektor Astrid Söderbergh Widding. På bilden tar Tord Rådahl, sektionschef för Sektionen för utbildningstolkning vid Studentavdelningen, emot utmärkelsen.

Nio nya hedersdoktorer

NIO PERSONER utses i år till hedersdoktorer vid Stockholms universitet. Inom humaniora är det Nora Berend, forskare i europeisk historia vid University of Cambridge, skådespelaren Stina Ekblad och Ilga Zagorska, stenåldersarkeolog vid University of Latvia.

Inom juridik rör det sig om författaren och journalisten Lena ten Hoopen och inom samhällvetenskap Susan Sandall, professor i specialpedagogik vid University of Washington i Seattle. Inom naturvetenskapliga området är de nya hedersdoktorerna den schweiziska matematikern och fysikern Sergio Albeverio, Roland Beckmann, som är professor i biokemi vid Ludwig-Maximilians-Universität i München, Rita Colwell, professor vid University of Maryland och Johns Hopkins University med inriktning på infektionssjukdomar, vattenkvalitet och människohälsa, samt Ulrike Lohmann, atmosfärforskare och professor vid ETH Zürich.

Anslag till matematiker

14 MATEMATIKER får ta del av 2018 års anslag från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelses omfattande satsning på matematik. Fyra av dessa anslag går till Matematiska institutionen vid Stockholms universitet. Professor Sergey N. Naboko, St Petersburg State University, rekryteras som gästprofessor, docent Alexander Berglund och Jonas Bergström får medel för att rekrytera en forskare från utlandet till en postdoktoral tjänst i Sverige och doktorand Gleb Nenashev får postdoktoral tjänst vid Massachusetts Institute of Technology och stöd under två år efter återvändandet till Sverige.

FOTO JESSICA BALKSÖ NANNINI

Två Göran Gustafssonpristagare

SARA STRANDBERG, docent vid Fysikum, och Belén Martín-Matute, professor vid Institutionen för organisk kemi, får årets Göran Gustafssonpriset i fysik respektive kemi. Sara Strandberg får priset för experimentell forskning om supersymmetri och dess potentiella roll för den mörka materian. Belén Martín-Matute belönas för utveckling av nya metoder för metallorganisk katalys. Priset delas ut av Kungliga Vetenskapsakademien och ses som det främsta nationella priset för yngre forskare. Priset innebär 4,5 miljoner kronor i anslag och ett personligt pris på 250 000 kronor.

Pris till medeltidsforskare

MEDELTIDSFORSKARNA Ingela Hedström och Sara Risberg, båda verksamma vid bland annat Stockholms universitet, får Birgittapriset 2018 för forskning som kastat nytt ljus över livet i Vadstena kloster. Priset delas ut av den ideella föreningen Birgittastiftelsen.

I korthet

LENA EKBERG, professor i nordiska språk och tidigare föreståndare för Centrum för tvåspråkighetsforskning, har fått Erik Wellanders språkvårdspris.

MAXIM GALKIN, forskare vid Institutionen för organisk kemi, får ett kungligt stipendium på 85 000 kronor för sin forskning kring bomull och plast från rester av svenskt skogsbruk.

KLAS NYBERG, professor vid Institutionen för mediastudier, tilldelas S:t Eriksmedaljen. Han är ekonomhistoriker och forskar om textilhistoria, konsumtionshistoria och materiell kultur.

JOHANNA LINDGREN, student vid Statsvetenskapliga institutionen, tilldelades Stockholmiapriset för sin uppsats om terrorattentatet på Drottninggatan 2017.

BILL SUND, professor emeritus vid Historiska institutionen, har fått motta Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande vetenskapliga pris.

KARNA LIDMAR-BERGSTRÖM, professor emerita vid Institutionen för naturgeografi, blir hedersdoktor vid Göteborgs universitet.

RODNEY EDVINSSON, anställs som professor i ekonomisk historia.

OLLE LUNDBERG, professor vid Institutionen för folkhälsovetenskap, är en av sju nya ledamöter regeringen utnämnt till Agenda 2030-delegationen.

JOHAN KUYLENSTIERNA, adjungerad professor vid Institutionen för naturgeografi, blir ny föreståndare för Navarino Environmental Observatory (NEO) som är ett samarbete mellan Stockholms universitet, The Academy of Athens och företaget Temes.

NIKLAS ERIKSSON, doktor i arkeologi och postdoktor vid Centrum för maritima studier vid Stockholms universitet (CEMAS), har fått Vasamuseets vänners pris år 2018 för sin bok om regalskeppet Riksäpplet.

ANITA HEBER, docent och stf. prefekt vid Kriminologiska institutionen, är ny chefredaktör för Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention (JSSCCP).

JOHAN SCHELIN har befordrats till professor i sjö- och transporträtt.

ANJA HIRDMAN har befordrats till professor i medie- och kommunikationsvetenskap.

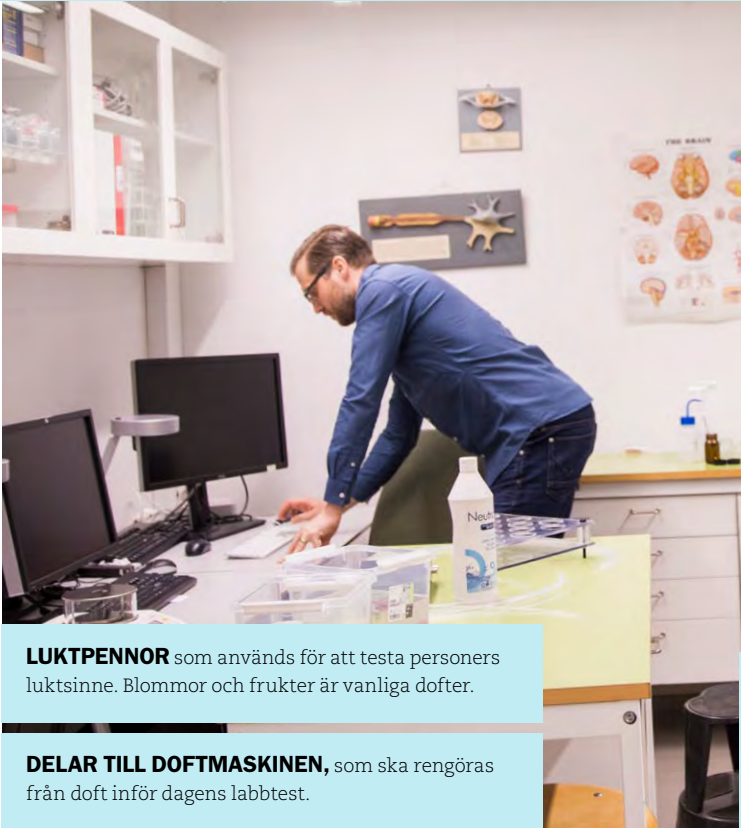
MAGNUS ULLÉN har befordrats till professor i engelska.

MICHAEL HÖHLE har befordrats till professor i matematisk statistik.

Läs mer på su.se/medarbetare

Min arbetsplats: Doftlabbet

LUKTLABBET är en del av Psykologiska institutionens forskningsavdelning för perception och psykofysik (avdelningen kallas också Gösta Ekmans laboratorium). För närvarande är det tolv personer som är verksamma i lukt-labbet, två seniora forskare, två postdoktorala forskare, två forsknings-ingenjörer, fyra doktorander och två forskningsassistenter.

LUKTPENNOR som används för att testa personers luktsinne. Blommor och frukter är vanliga dofter.

DELAR TILL DOFTMASKINEN, som ska rengöras från doft inför dagens labbttest.

FORSKNINGSASSISTENTEN Camilla Sandøy förbereder dagens labbttest. Idag ska de testa huruvida synsinnet är dominerande över luktsinnet. Det finns äldre studier som har visat att det är så men nu vill forskargruppen använda moderna metoder för att se om detta stämmer.

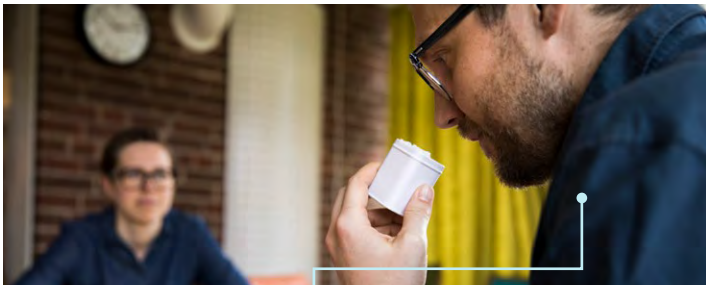
VENTILER TILL DOFTMASKINEN som diskas med doftfritt diskmedel för att bli av med dofter.

EN LUKTPENNA som används för att testa personers luktsinne. Forskargruppen undersöker bland annat om luktsinnet kan vara en tidig markör för demenssjukdom, varför det är så svårt att namnge dofter och om man kan träna hjärnan med doftbaserade datorspel.

OLFAKTOMETERN, den så kallade "doftmaskinen" som testar personers luktsinne.

JONAS OLOFSSON och hans kollegor har tagit fram ett doftmemory för att testa personers luktsinne och doftminne. Det går att träna upp sitt doftminne med hjälp av spelet. Lådorna innehåller olika tesorter och identifieras med hjälp av ett streckodssystem eftersom lådorna saknar namnlappar.

TEXT HANNA HELIZÉN CRAMÉR | FOTO NIKLAS BJÖRLING

Global Swede-diplom till masterstudent

EN AV ÅRETS mottagare av diplommet Global Swede är Elise Lammers, som är från USA och studerar sista terminen på masterprogrammet i internationell och jämförande pedagogik vid Stockholms universitet. Hon var en av 20 studenter från 17 länder som i maj tog emot det prestigefyllda diplommet på Utrikesdepartementet. Studenterna har nominerats av sina respektive lärosäten och utmärkt sig inom områden nära relaterade till innovation och entreprenörskap och visat att de är goda representanter för sitt eget land såväl som för Sverige.

Avtal med Elsevier sägs upp

SVERIGES FORSKNINGSBIBLIOTEK, genom nationella konsortiet Bibsam, säger upp avtalet med förlaget Elsevier. Anledningen är parterna inte kommit överens om en hållbar prismodell vid övergången till öppen vetenskap. Förhandlingarna med Elsevier har strandat därför att den affärsmodell som de, i likhet med många andra av de stora förlagen, tillämpar och

Janina Orlov får Hugo Bergroth-priset

JANINA ORLOV, litteraturvetare vid Institutionen för kultur och estetik, tilldelas årets Hugo Bergroth-pris.

Delar av motiveringen lyder "Orlovs översättningar från finska och ryska har visat sig ha precis de skönlitterära och språkliga kvaliteter som har gjort originalverken lästa och berömda...Janina Orlov är också en skicklig intervjuare med ett nyanserat talspråk och en förmåga att på ledig och korrekt svenska sammanfatta och strukturera samtal om de mest vitt skilda ämnen".

Hugo Bergroth-sällskapet verkar för att främja och värda det svenska språket i Finland och stärka den språkliga samhörigheten inom det svenska språkområdet.

Vart tog Blankettarkivet vägen?

AVTALET MED FORMPIPE om Blankettarkivet tog slut i januari i år. Sedan februari går alla förvaltningens blanketter som fanns där att hitta under Råd & stöd på Medarbetarwebben. Där finns även nya samtyckesblanketter för bild och rörlig bild som är anpassade efter GDPR.

► Kortadressen är su.se/blanketter

Värdshuset Kräftan
Er lokal för Disputationsfesten
Buffépaket från 395:-/pers
Även catering.

kraftan.nu

Lunch
Festvåning
Bröllopsarrangemang

Nyhetsbrev från Humanvetenskapliga området

FRÅN OCH MED i år kommer Humanvetenskapliga området att skicka ut ett nyhetsbrev till alla medarbetare inom områdets tre fakulteter. Nyhetsbrevet skickas ut en gång per termin och ska innehålla aktuella nyheter som rör Humanvetenskapliga området. Återkommande inslag blir "Vicerektorens kronika", där områdets vicerektorer Astri Muren och Elisabeth Wåghäll Nivre har ordet.

► Vill du prenumerera på nyhetsbrevet? Kontakta nyhetsbrevets redaktör Anna Frykholm, anna.frykholm@su.se

► Gör din röst hörd! Skriv ett inlägg till Universitetsnytt, per.larsson@su.se

Nya representationsgåvor finns nu i SU-butiken

Karaffen/vasen är profilerad med blåstrad olivkvist, skålen med blåstrad logotyp i botten. Båda kommer med SU-profilerade omslag. Produkterna är från Orrefors och kostar 460 respektive 475 kr exklusive moms.

butiken.su.se

IN ENGLISH

PHOTOS NIKLAS BJÖRLING, MICHAEL TJERNSTRÖM | ILLUSTRATION CAMILLA BERG/BLOMQUIST & CO

► SU.SE/ENGLISH/NEWS ► REDAKTION@SU.SE

A university for lifelong learning

ONE OF THE MOST common expressions used by the current government to describe their higher education policy is “the whole country, all through life, and the whole world”. Universities were recently asked to explain to the Ministry of Education how they are working with one of these key expressions, “all through life”, or lifelong learning as it is usually called. In this area, Stockholm University can in good conscience say that we are leading the way among the country’s universities.

What, then, is meant by lifelong learning, and how can we measure how well it is being promoted?

One way is to look at the student population. Stockholm University stands out by having the highest percentage of “non-traditional students” compared to all the major universities in Sweden. This refers to students who are studying part-time, began their studies at the age of 25 or later, or have taken an extended leave from studies. As many as 54 per cent of the University’s students belong to this category, which shows that we are a university that has much to offer in addition to traditional study programmes where students go to university directly, or shortly after, finishing upper secondary school.

So, is there something about the range of courses that makes Stockholm University particularly attractive for lifelong learning? Yes, what really stands out is the University’s extensive range of freestanding courses, and the proportion of students taking freestanding courses is significantly higher than at other major universities. The purpose of the freestanding courses varies greatly. Some are meant to provide broadened or specialised knowledge within a programme, but a large proportion of courses are aimed directly at lifelong learning. These include, for example, introductory courses, evening courses, distance courses, skills development courses, and commissioned courses (not least in teacher education).

The great variety of freestanding courses also reflects the breadth of

the target group. Some are aimed at prospective programme students who may be enticed to pursue further studies by, for example, an introductory course. Other courses are provided as continuing professional development for active professionals. Still others are targeted at the general public and aim to provide personal enrichment. Personal enrichment and knowledge-sharing have been key to Stockholm University’s operations ever since the founding of Stockholm University College in 1878. Today, the range of freestanding courses is something that should be safeguarded and developed in order to meet society’s ever-expanding need for higher education in all its forms.

Can we rest on our laurels and be satisfied with our work on lifelong learning? No, because there are conflicting interests, not least financial ones. The range of freestanding courses has decreased over time, which is partly due to the fact that the University’s grants for general education were reduced for a number of years. This has mainly resulted in us removing some of our freestanding courses, while we have kept the study programmes. In addition, UKÄ’s evaluations have resulted in freestanding courses being combined into programmes in order to secure progression and quality of education. However, in order to achieve the government’s intentions to further strengthen lifelong learning, an increase in resources is required. If such resources are provided, we would also like to see that they are distributed freely, so that we are free to choose which courses and programmes to prioritise, and so that we can find a balance between our various duties: to provide the labour market with skilled workers and educate society as a whole.

CLAS HÄTTESTRAND, Pro Vice-Chancellor

► clas.hattestrand@su.se

Arctic expedition studies the role of clouds in the climate system

HOW IS LIFE in the ocean and ice connected to cloud formation in the Arctic, and what impact might this have on the climate? That is the theme of a research expedition to the Arctic in the Swedish icebreaker Oden that

will take place this summer, and in which Stockholm University plays a leading role. Due to global warming, the Arctic has seen a dramatic loss of summer sea ice. How will this affect the Arctic climate in the future?

Will the ice continue to melt as the ocean absorbs more solar radiation? Or might conditions become more favourable to biological activity and cloud formation, which will instead reduce the ocean temperature? These are some of the questions that the researchers hope to answer during this summer’s expedition.

“The goal is to contribute with unique measurements that will provide detailed information about fundamental processes for cloud formation in the Arctic. These results are necessary for understanding the Arctic climate and its sensitivity and response to climate change caused by human activity,” says Caroline Leck, professor of chemical meteorology at the Department of Meteorology and principal investigator of the expedition together with Patricia Matrai from the Bigelow Laboratory for Ocean Science in the USA.

Swedish-American effort

The Arctic Ocean 2018 expedition is a joint US-Swedish effort involving 40 researchers ►

Data protection regulation in place – and instructions on the way

ON 25 MAY 2018, the EU's new data protection regulation (GDPR) entered into force. GDPR includes stricter rules for handling personal data, and a legal basis is required for all processing of such data. Moreover, adequate security measures must be in place to protect the data, and those who have been registered are entitled to know what personal data about them have been processed.

The University has worked hard during the spring to ensure that we live up to the new requirements. The University's Information Security Coordinator, Benita Falenius, has, together with the members of the GDPR project, visited all departments in order to take stock of what personal data is being processed and what systems are being used. In addition, they have participated in information meetings about GDPR. By the middle of May, nearly all departments and administrative units had made a record of processing activities, where they listed how personal data were processed and for what purposes*.

Data protection officer and a new council

The President has designated a data protection officer as required by GDPR. The data protection officer should ensure that there is a legal basis for processing personal data, confirm that the necessary precautions are taken to make sure that everything is done

in a secure manner, as well as minimise the risk of personal data incidents. The data protection officer is Benita Falenius from IT Services. Her responsibilities include ensuring that the University's IT support and procedures are compliant with the regulation, giving advice on how to process personal data, monitoring compliance with the data protection regulation, and cooperating with the supervisory body, the Swedish Data Protection Authority.

The President has also decided to establish a council for data protection. Benita Falenius has been commissioned to, in consultation with the GDPR project group, prepare a basis for a decision on the composition of the board.

Instructions to be issued on 20 June

The next big step in the work relating to GDPR are the instructions on how to implement the law in the University's operations. The instructions will be published at www.su.se. There you will find information about the rules regarding the disposal of documents, cloud storage, personal data on the web, etc.

The University's IT archivist has developed guidelines concerning, for example, the disposal of documents. These will be specified further in the instructions, but it is still too early to tell exactly what the legal

interpretation of GDPR will be. Terms such as "public interest" and "archiving purposes" have to be interpreted by the European Court and other judicial bodies in the member states.

What, then, does Benita Falenius say to those who were not able to finish all the preparations for GDPR by 25 May?

"They do not have to worry. Not everything will be done when the regulation enters into force, but there has to be a plan for how the work at Stockholm University will proceed. Since the University has created a record of processing activities and made other preparations, we should be in a good position."

► Information about the University's work on GDPR is available at su.se/english/gdpr. You can also email your questions to gdpr@su.se.

** The head of department/unit manager is responsible for ensuring that there is a record of processing activities and that all members of staff are aware of how personal data are being processed (e.g. in research projects that process personal data).*

Common questions and answers:

Is consent required from University employees? No, this is not needed under normal circumstances.

Are personal data on your own computer covered by GDPR? Yes. (Storing personal data on your own hard drive is generally inappropriate, as the computer could be stolen or the data could be lost in some other way.)

Is the website of a research group outside the SU domain covered? Yes.

from around the globe. The expedition will depart towards the North Pole from Helsingborg on 20 July, and the primary research will be conducted at the 90th parallel. Here, Oden will be moored at a heavy ice floe and drift freely for about five weeks so that the researchers can collect samples from the ocean, the ice and the air.

One goal is to find out how the clouds are connected to the microbiological life in the sea and the ice – something that is particularly prominent in the summer, when ice algae and bacteria end up in the water between ice floes. The more the sea opens as the ice recedes, the more microbiological particles, or aerosols, are released into the air through bubbles on the ocean surface. The samples from the ocean will be collected using a catamaran and a floating aerosol chamber. Particles and cloud droplets in the atmosphere around the vessel will be collected using a balloon.

"By vacuuming the air and bringing it into a container, we can then study the microphysical properties and chemical

composition of the droplets and particles. One might say that we are bringing the Arctic clouds back to Sweden," says Paul Zieger, atmospheric physicist and assistant professor at the Department of Environmental Science and Analytical Chemistry (ACES).

New sensitive instruments

Stockholm University has been involved in several expeditions to the Arctic in recent years, but an expedition with a focus on aerosols and clouds has not taken place since 2008.

"What is new is that we will have new, more sensitive instruments with us, and we will use other scientific methods that will hopefully provide more information about ocean bubbles, aerosol particles and clouds," says Matt Salter, aerosol physicist at ACES.

Arctic Ocean 2018 is funded by the Swedish Polar Research Secretariat, the National Science Foundation (USA) and the Swedish Research Council.

Admissions to Stockholm University's master's programmes increase

THE INTERNATIONAL admission round for programmes starting the autumn semester 2018 has closed. Admitted students were notified in April on the University Admissions online platform. The numbers show a significant increase of admitted students to Stockholm University's international master's programmes.

Despite a slightly lower number of applications, the number of admitted students has increased by 35 per cent compared to last year.

Different factors have played a role in this increase, according to the Head of the Admissions Office, Peter Wretling. "Compared to last year, the number of eligible applicants has increased and so has the number of applicants who have chosen Stockholm University as their first priority at universityadmissions.se, confirming Stockholm University as an increasingly attractive study destination", he says.

Krönika

FOTO SUSANNE KJÄLLANDER

Susanne Kjällander

Susanne Kjällander är lektor vid Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen och forskar bland annat om digitalisering i förskolan. Under vårterminen har hon varit på sabbatical vid Stanford University i USA.

På sabbatical i Kalifornien

SABBATSTERMIN. Hur härligt låter inte det? Precis så härligt är det! För några år sedan reste jag iväg till Kalifornien på vinst och förlust för att blåsa liv i de forskningskontakter jag hade sedan min doktorandtid. En föreläsning här, ett seminarium där och något informellt möte senare spirade drömmen om att tillbringa en längre tid vid ett utländskt universitet. Som så många andra ville jag testa mina tankar inom ramen för en ny forskargrupp. I vanlig ordning inbillade jag mig att jag skulle skriva ansökan på ett par dagar. I lika vanlig ordning tog det istället veckor. Till att börja med krävs ett inbjudningsbrev från det universitet man tänkt gästa. Det var en process som hette duga – ärendet skulle beredas, presenteras och beslutas på prefektnivå, i alla fall på Stanford University i Silicon Valley, dit jag tänkt mig eftersom jag forskar om barns lärande med digitala verktyg. Brevet kom i sista stund, ansökan gick iväg och det positiva beskedet kom överraskande snabbt från Riksbankens Jubileumsfond. Förberedelserna satte igång: avsluta projekt, överlämna kursansvar, ansöka om visum, skaffa boende och välja skolför för barnen.

Så kom den stora dagen för avresa: jag, min man och våra två barn, 6 och 10 år gamla. Vilket äventyr! Vi hade fått tips om att packa ner barnens skolfoton, påslakan och handdukar för att de snabbt skulle känna sig hemma, vilket funkade! Den första överraskningen kom dock när vi upptäckte hur dyrt allt var. Jag hade lagt ner mycket tid på att göra en bra forskningsplan – med budgeten var det inte lika noga. De medel jag avsatt för boende i ett halvår räckte en dryg månad! Den andra överraskningen var USA:s enorma avstånd. I bästa fall tog det mig dryga två timmar till jobbet! Om man ska göra en sabbatical tror jag därför att man ska gå all in – det vill säga bo på campus, delta i alla spännande och ibland obskyra aktiviteter (vad sägs tex om Kung Fu & tea workshop?), samverka med samhället, titta på universitetssportsderbyn, gå på campusgymmet och på så många öppna föreläsningar som möjligt. För att få ut det mesta av forskarlivet måste man nog vara beredd att försaka en del av sitt eget deltagande i familjeäventyret.

Den första månaden kändes allt bekvämt och vi tycktes prata samma språk. Men när smekmånaden var över kom den tredje överraskningen: vi tänker ju helt olika! Osäkert undrade jag om jag hamnat fel, men sedan

» ... men sedan insåg jag att det är en del av syftet med en sabbatical – att ta en sabbats-termin från sig själv, från sin vanliga forskargrupp och att tvingas ur sin komfortzon

insåg jag att det är en del av syftet med en sabbatical – att ta en sabbats-termin från sig själv, från sin vanliga forskargrupp och att tvingas ur sin komfortzon. Plötsligt öppnade också möjligheterna upp sig. Jag fick nya insikter och perspektiv och vågade ställa de konstiga frågorna och komma med de underliga förslagen. Det var inte bara de konstiga frågorna som röjde att jag var gästforskare – det syntes på mig också. Runt Silicon Valley på västkusten har de nämligen utvecklat en egen klädstil – athleisure – till skillnad från andra områden såsom östkusten där man har en mer formell klädstil.

En sista överraskning var att terminen tog slut fortare än kvickt. Som tur var hade jag redan innan jag åkte läst in mig på mina nya kollegors forskning för att hitta gemensamma intressen. Här kan det vara smart att inta en lite pushig stil och komma med förslag på gemensamma projekt och texter. I alla fall i USA går den stilen hem – Zlatan blev ju Kalifornienbo samtidigt som jag och han slog ändå hål på myten om den reserverade svensken (eller var det schweizaren? många blandar ihop länderna...). Oavsett så är det ofta i mellanrummen och i de informella mötena kontakter knyts. Ett tips är därför att propsa på att sitta tillsammans med forskargruppen istället för i ett gästforskarrum – det är också då dina tankar utmanas. Snart blir det hemfärd med många publiceringar, helt nya oväntade projektidéer i bagaget; det var inte bara roligt och spännande att vara iväg, det var också överraskande produktivt!

SUSANNE KJÄLLANDER